

The Project Gutenberg eBook of Kolmetoista vuotta Pähkinälinnassa, by Anonymous

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kolmetoista vuotta Pähkinälinnassa

Author: Anonymous

Release date: October 10, 2011 [EBook #37689]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOLMETOISTA VUOTTA PÄHKINÄLINNASSA ***

Produced by Tapio Riikonen

KOLMETOISTA VUOTTA PÄHKINÄLINNASSA

Työväen Sanomalehti Oy, Helsinki, 1906.
Työväen kirjapainossa.

JOHDANTO.

Muistelmani kolmitoista vuotisesta elämästäni Pähkinälinnassa ovat kirjoitetut yleispiirtein, antaakseni lukijalle käsityksen noiden vuosien tärkeimmistä tapauksista. Luoda tarkka kuva näin pitkästä elämän ajasta, jolloin on niin paljon eletty sisäisesti ja niin vähän ulkoisesti, on hyvin vaikeata. Sen saattaisi ehkä tehdä toisenlaisissa olosuhteissa ja toisenlaisen mielialan vallitessa, kuin nykyinen kirjoittajan on. Olenkin, näin ollen, tähän merkinnyt vain huomatuimmat tosi-asiat, vaikkakin pienemmätkin asiat, jotka joka päivä lakkaamatta sielua rasittivat, ehkäpä sittenkin olivat kauheimpia ja varsinkin kun niistä ei saattanut millään tapaa vapautua. Mutta kertomukseni tällaisenakin antaa jonkinlaisen käsityksen Pähkinälinnan vankilasta.

Pähkinälinnassa on kaksi vankilaa — vanha ja uusi. Jälkimäinen otti vastaan ensimmäiset uhrinsa v. 1884. Sitä ennen oli linnassa vain pieni, yksikerroksinen vankila, johon saattoi sijoittaa vain kymmenkunta vankia, tämä rakennus seisoo vieläkin. Tämä ei ole se historiallinen vankila, mutta sen paikalle noin kolme tai neljäkymmentä vuotta ennen uutta vankilaa rakennettu; historiallisesta vankilasta on enää jäljellä vain yksi tornikoppi [Luultavasti se, jossa Ivan Antonovitsh säilytettiin. Suom.

muist.] nykyisen vanhan vankilan kylkeen yhdistetty.

Siitä, ketä tuossa vanhassa vankilassa ennen meidän tuloamme säilytettiin, minä en onnistunut tietoja saamaan. Meidän ensimmäisinä seitsemänä vuotena käytettiin sitä karsserina; sinne suljettiin myöskin sairaat vangit sekä kuolemaan tuomitut. Siellä niinkään säilytettiin uudet vangit ensimmäiset kolme tai neljä kuukautta jotta saatettaisiin pitää vangit rangaistuksen ensi aikoina mahdollisen ankaramman järjestyksen alaisina. Kuutena viimeisenä vuonna pidettiin siellä työverstaita, joissa vangit työskentelivät, mutta tällöinkin, kun nähtiin tarpeelliseksi eristää jokin vanki toisista, lakkautettiin verstoissa työt ja huoneet muutettiin taas kopeiksi. Tämän vankilan pihalla toimitettiin mestaukset; viime vuosina istutettiin pihaan keittiökasveja ja puita. Tämä piha on vanhan vankilan etupuolella; vankilan takana on sitäpaitsi pienempi piha, ja tähän pieneen pihaan päin ovat sekä vankilan ikkunat kuin myöskin sen tornikomeron ikkuna, jossa komerossa säilytettiin Ivan Antonovitsh. Eristetyt vangit saivat lyhyen ulko-ilmassa oleskeluaikansa olla tässä, pienemmässä pihassa. Vanhaan vankilaan vie vain yksi käytävä ja sekin uuden vankilan pihasta, joten aina saatoimme ikkunoistamme nähdä milloin vanhaan vankilaan vietiin eristettyjä tai uusia vankeja. Vanhan vankilan ympärillä on historiallinen muuri. Uusi vankilarakennus on tiilistä rakennettu kaita, pitkä, tiilinvärinen, kaksikerroksinen rakennus, ikkunat pienet ja niissä himmeät ruudut. Uuden vankilan pihalla on niinkään ryytimää sekä vankein kävelypaikat.

* * * * *

Aikana, jota kertomukseni koskee, oli Pähkinälinnan vankilassa kaikkiaan neljäkymmentäkahdeksan henkeä. Näistä mestattiin kaksi miestä, itsemurhan teki kaksi miestä ja yksi nainen, seitsemän miestä tuli hulluksi, joista sittemmin kolme kuoli, tauteihin kuoli kymmenen miestä, Siperiaan lähetettiin kuusi miestä, Sahalinille lähetettiin yksi mies ja yksi nainen ja vankilaan jäi seitsemäntoista miestä ja yksi nainen.

Kun Pietari-Paavalinlinnan Aleksejevskin varustuksen vankila v. 1882 lakkautettiin siirrettiin sieltä vangit, yhdeksän henkeä, Pähkinälinnan uuteen vankilaan. Vangit olivat kaikki hyvin kurjassa tilassa, laihtuneita ja keripukin vaivaamia.

Aleksejevskin varustukseen oli teljetty v. 1882 tapahtuneeseen n.s. Michailovin juttuun sekaantuneet. Näistä vuoden kuluttua kuoli varustuksessa kuusi henkeä ja yksi tuli hulluksi. Jälelle jääneet olivat puoliksi mädäntyneitä kun vasta asianomaiset "huomasivat" vankien tilan. Tähän saakka "ei huomattu" mitään, yksinpä lääkärikin, vanha äijä Williams, kosketellen sormellaan sairasten vankien pöhöttyneitä jalkoja, joka kerran sanoi: "ei tämä vielä ole mitään", ja määräsi sairaalle lusikallisen maitoa sekä mädäntyneen ruoan sijaan — hapankaalia ja puuroa. Hoitajain, päällikkökunnan ja vartijain käytös vankeja kohtaan oli kyynillistä, sydämmetöntä ja raakaa.

Varustukseen teljettyjen joukossa oli kolme naista Lebedeva, Terentjeva ja Jakimova lapsensa kanssa. Puoliksi mädänneinä vietiin heidät Karin vankilaan, paitsi Terentjevaa, joka oli kadonnut tietämättömiin. Minkälainen olo Aleksejevskin varustuksessa vangeilla oli, siitä todistukseksi kertoivat siellä olleet vangit, että eräänä yönä olivat rotat syödä Jakimovan lapsen, jonka äiti vain hädin tuskin sai pelastaneeksi, eräs heistä näytti leipää, jota olivat saaneet syödä, — se oli kaikkea muuta kuin leipää.

Elokuussa v. 1884 tuotiin Aleksejevskin ja Trubetskoin varustuksissa istuneet ja sittemmin sieltä Karin vankilassa pakkotyössä olleet kymmenen vankia meidän linnaamme; usea heistä oli jo useampia vuosia ollut tyrmässä ja pakkotyössä ennen kun asiansa ratkaistiin. Karin vankilassa olonsa oli jonkun verran helpompaa, kuin linnassa olo, mutta sittenkin olivat kärsimyksensä niin kauheita, että he päättivät karata ja jos ei onnistuisi — polttaa itsensä tyrmässä. Vankilan muurin alle oli kaivettu käytävä, rovio oli valmistettu, mutta yrityksensä keksittiin ja estettiin. Vankeja Pietariin kuletettaissa pantiin heidät rautoihin, suljettiin akkunattomiin koppeihin jokialuksessa ja Kamaa sekä Volgaan kulettaissa seisoi kunkin kopin oven edessä asestettu vartija.

Näistä hajanaisista piirteistä toivon jossain määrin käyvän selville sekä vankilamme ulkonaiset suhteet että onnettomien vankien olo ennen Pähkinälinnaan siirtämistä.

I.

Olen jo maininnut että kaikki v. 1884 Pähkinälinnaan tuodut vangit säilytettiin ensin Pietari-Paavalin linnassa. Jo Pietari-Paavalin linnassa saimme tuntea, mitä meidän vastaisuudessa oli odottaminen. Päälystön äänen sävy meitä puhuteltaessa oli, joskaan ei aina raaka, niin kumminkin aina pikkumainen

ja vihainen. Minkä vuoksi esim. tuli ihmisille, jotka tuomion jälkeen vain väliaikaisesti muutamia päiviä täällä säilytettiin, minkä vuoksi luettiin näille pakkotyöläisten ohjesäännöt, joissa uhattiin raipoilla, y.m.? Mielialamme oli ylenmäärin raskas: kukin tunsu tulevan pitkän koppivankeusajan kaikki kauhut, ajan, jolloin tuli olla erotettuna kirjoista, olla kaukana kaikesta ihmisellisyydestä. Istua päivästä päivään yksinäisessä kopissa ilman kirjoja, ilman minkäänlaista työtä tuntui samalta kuin kuolema — ja niin se olikin. Mieli oli niin synkkä, että alussa luuli, että meidät ajetaan päiviltä ottaa; ja kun meitä kutakin, jotka kaikki olimme kahleissa, kädestä kiinni pitäen talutettiin laivarantaan, luuli usea meistä, että eiköhän meitä viedä hukutettavaksi. Vankilaan vietäessä niinikään kädestä pitäen talutettiin, miltei kannettiin, vaikka jokainen meistä saattoi kahleissakin vapaasti astua. Ja kaiken lisäksi oli saattajana toistakymmentä aseellista sotamiestä. Laivaan päästyä jo arvasimme matkamme määrän. Ajatukset loihitivat mieleen kuvan toistaan kauheampia: kuvittelimme maanalaisia komeroita, joihin ei pääse valoa, ei raitista ilmaa, alituinen toimettomuus, kahleet...

Se kumminkin oli erehdys: maanalainen vankeus ja ruumiilliset kidutukset ovat jo vanhenneina hylätyt; niiden sijalle on keksitty, niin sanoakseni, hienostettuja, vähemmän huomiota herättäviä kidutuskeinoja. Ensimmäiset havaintomme Pähkinälinnassa olivat osaksi mieluisiakin: kopit olivat puhtaat ja kuivat ja huolimatta himmeälasisista ikkunoista, jotenkin valoisat. Vuodevaatteet puhtaat ja — vankilan vaatteiksi — hienot, silmien pesuastiat ja klosetit käytävissä. Koppi oli jotenkin pieni, vain seitsemän askeleen pituinen ja neljän levyinen, muuten saman mallinen, kuin tutkintovankilan kopit. Vuode lukittiin päiväksi seinään, ja paitsi puujakkaraa ei kopissa ollut mitään muuta huonekalua.

Koppiin tuotua ilmoitettiin meille kullekin, että ohjesääntöjen mukaan tulee vartijan puhutella meitä oikeutemme menettäneitä "sinä" sanalla, vaikkakin sittemmin vartija aina koettikin puhutellessaan käyttää kolmatta persoonamuotoa. Jälkeenpäin sain kuulla, ettei näin menetelty kaikkien kanssa. Sekin oli olevinaan omaa lajiaan systeemiä: näin tahdottiin eristää vankien pyyteet tai kehoitettiin olla naputtelematta, joten vankilan päällystö olisi saavuttanut tarkoituksen: pitää vangit yksinäisessä vankeudessa sanan täydellisessä merkityksessä.

Tässä tarkoituksessa sijoitettiin meidät ensipäivinä siten, että jokaisen vankikopin vieressä oli aina tyhjä koppi; mutta kun sitten tuli uusia vankeja lisää, täytyi ne sijoittaa tyhjiin koppeihin ja naputtelemisen lisääntyä. Naputtelemisen kävi hyvin hiljaa ja tavallisesti toimitettiin se semmoiseen aikaan, jolloin vahdit jakoivat ruokaa tai olivat muissa välttämättömissä toimissa. Mutta huolimatta kaikesta varovaisuudestamme saatiin meidät usein kiini itse teossa ja silloin alkoivat mitä ilettävimmät kohtaukset: sinuteltiin; asetettiin santarmi oven aukosta vankia silmällä pitämään, joka heti, kun napatus alkoi, jyskytti oveen: sanottiin, että se on "lapsellista leikkiä, jota tulee hävetä;" kiellettiin kirjojen lukeminen, jotka kirjat, vaikka olivatkin huonoa hengellistä sisältöä tai jotain joutavan päiväistä roskaa, sittemkin olivat arvaamattomasta arvosta niille, joiden mieli ei tehnyt taistelutta hulluksi tulla; ja jos mikään muu keino ei saanut naputusta lakkaamaan, puettiin niskoittelija hullun paitaan.

Mekin puolestamme koetimme todistaa toimeamme vaarattomuutta, sanoimme että kun vankilaan suljetut kaikki ovat tuomituita, niin ei kieltoon ole minkäänlaista järjellistä syytä, huomautimme myöskin, että kun on mahdollisuus vaihtaa ajatuksia naapurin kera mutta pakosta täytyy vaieta, on se kiduttamista, jotenka siis ei ole kummeksittavaa, joskin emme voi kieltoa totella. Tämmöistä sallittiin vain ensi päivinä; pitempi aikaisille vangeille ei sallittu tämmöisiä vapauksia, vaan jos naputusta kuultiin, hyökkäsivät vartijat heti koppiin ja silloin tuli tulvimalla haukkumisia ja sadatuksia. Jos tällöin vanki vieläkin uskalsi vastata, antoi vartijain vanhin merkin, vartijat hyökkäsivät onnettoman kimppuun, kaatoivat hänet maahan, pieksivät siinä onnetonta, pukivat hänet pakkopaitaan, sitoivat useimmaksi tunniksi rautasänkyyn, ja ettei vanki saisi huutaa — pistettiin kapula suuhun.

Viereisissä kopeissa olivat, kuultuaan toveriansa pieksettävän, ilmaisivat vastalauseensa, — he itsekkin joutuivat saman kohtalon alaisiksi. Tällöin nousi selittämätöin mellakka, kuului huutoa, kolinaa, kaatumisia ja kapula suussa makaavien korinaa. Mellakka kuului vankilan kaikkiin komeroihin. Tämän välttämiseksi sittemmin vietiin syylliset vanhaan vankilaan, pistettiin karsseriin ja siellä vartijat vihansa onnettomien yli purkivat.

Eräs tovereistamme kertoi mitenkä kerran varsin mitättömästä syytä vankilan päällikkö hyökkäsi hänen koppiinsa ja sähköisten vihasta huusi: "rosvo, lurjus, minä sinut opetan!" Tähän vastasi toverimme: "barbaari". Silloin hyökkäsivät santarmit hänen päällensä, sitoivat hänet ja sidottuna pieksivät veriin. Kun hän sitten vaati lääkärin tutkimaan vammoja, sanoi lääkäri: "vastarintaa tehdessä sai pieniä vammoja".

Kun kerran oikeusministerin apulaisen Orshevskin ollessa tarkastuksilla, ilmoitimme hänelle näistä pieksämisistä, vastasi hän: "se ei ole totta, sillä vartijat sanovat ettei ketään ole piesty".

Taistelumme vankilan hallintoa vastaan oli hyvin vaikeata. Useimmat vangeista olivat käyneet kokonaan voimattomiksi — pakkotyön ja linnan ulkovarustuksissa istumisen kauhut olivat vieneet heiltä kaiken tarmon; he odottivat vielä helpompia päiviä. Kokemattomat luulivat, ettei moista helvetin piinaa

saata kestää kuin vuosi tai pari, jonka tähden päättivät kaikki voiminsa kestää kärsimykset. Kokoneet sitävastoin tiesivät, ettei vuodeksi tai pariksi olisi vankeja ulkovarustuksista tänne tuotukaan; he tiesivät myöskin, etteivät mitkään lait vaadi tämmöistä petomaista julmuutta vankeja kohtaan, vaan että se on vain viranomaisten mielivaltaisuutta, jota vastaan on taisteltava.

Entäs tulokset?

Kolme kuukautta oltuaan Pähkinälinnassa päätti Minakov syyskuussa v. 1884 nälkälakolla pakottaa myöntämään hänelle kirjoja sekä saada nähdä tovereita. Kun voimansa heikkenivät ja häntä koetettiin väkisten syöttää, löi hän lääkäriä korvalle ja vaati, että hänet mestattaisiin, niinkuin ohjesäännöissä "väkivallasta päällystää kohtaan" rangaistukseksi määrättiin.

Muutaman päivän kuluttua vietiin hänet oikeuteen ja luettiin kuoleman rangaistus. Häntä kehoitettiin kirjoittamaan armonanomus, mutta hän ei huolinut sitä tehdä. Mestauspäivänä pyysi hän saada kirjoittaa sukulaisilleen, mutta se häneltä kiellettiin. Aamusella kuului käytävässä sotilasvartion tasaista astuntaa. Kopeissa vallitsi kuolon hiljaisuus, kukin odotti mitä oli tuleva. Minakovin koppiin astui useita henkilöitä; vankilan päällikön ääni kuului: "nuttua ei huoli pukea, hatun saa ottaa". Sen jälkeen kuului Minakovin ääni: "hyvästi, veljet, — minut viedään ammuttavaksi!" Muutaman minuutin kuluttua kuului isolta pihalta yhteislaukaus... Se oli Minakovin kärsimysten loppu!...

Muutaman päivän kuluttua poistettiin kaikista kopeista venttiilit ja säpit ikkunoista. — Klimenko oli hirttäytynyt ikkunan säppiin.

Kahden viikon kuluttua, ensimmäisenä joulupäivänä, häiriintyi taas vankilamme tavallinen hiljaisuus: kuului metallisen lautasen helinää, sitten jalkojen kopinaa, kaatumista ja Myshkinin huuto: "mestatkaa minut ... älkää lyökö, mestatkaa!" Jähmetyimme kauhusta, emme uskoneet korviamme emmekä tietäneet asiaa, sillä vain yksin Myshkinin naapuri tiesi hänen tahallaan tehneen väkivaltaisuutta vartijalle ja niin vaatien kuoleman rangaistusta itselleen, kääntääkseen siten asianomaisten huomion tapahtumiin Pähkinälinnassa.

Kolmen viikon kuluttua tuomittiin Myshkin kuolemaan ja tuomio pantiin kohta täytäntöön.

Taistelumme mielivaltaa vastaan sai yhä suuremman vauhdin; vangit alkoivat naputella jo niin kovasti että käytävän toisella puolella kopeissa olijat naputuksen kuulivat; koetimme saada kaikkia yksimielisyyteen toimissamme. Tottelemattomimmat vietiin vanhaan tyrmään, mutta jällelle jäänet alkoivat sitä kovemmin naputella vaatien, että heidätkin siirrettäisiin vanhaan vankilaan, toivoen siten päästä taas yhteen, sillä vanhassa vankilassa oli vain kymmenen koppia. Naputtelemisen kasvoi niin suureksi, että santarmien oli pakko voimainsa takaa rämysyttää vaskisia vateja, etteivät vangit kuulisi toistensa naputuksia.

Nyt alkoivat taudit raivota vankien keskuudessa. Silloin saimme kokea, ettei sairaille anneta ensinkään lääkärin apua. Keripukkia sairastaville ja keuhkotautisille, verta sylkeville, annettiin samaa ruokaa kuin terveillekin, s.o. kaksi kertaa viikossa paastokaalia ja puuroa ja muina päivinä lientä ynnä pikkuinen lihasiruinen. Pitempiaikaiset vangit olivat kokonaan nälissään, he kun olivat saaneet kauhean vatsakatarin eivätkä saattaneet mitään syödä. Muutamat kärsivät näköhäiriötä, jotkut makasivat liikkumattomina lattialla, kun eivät voineet koko päivää istua puupenkillä. Naisten puku oli hyvin vaillinainen, heillä kun paitsi paitaa, ei ollut muuta kuin ruutuselkäinen levätti yllä. Miehillä oli paitsi alusvaatteita, verkanuttu ja housut, päällysvätti oli ommeltu puoleksi mustasta, puoleksi harmaasta sarasta, keltaset vangin merkit selässä.

Sairaalaa ei vankilassa ole ollenkaan. Lääkäri kävi sairasten luona kutsuttaissa tai vankilanpäällikön käskystä. Lääkäri oli nuori mies, vasta opintonsa päättänyt, Svonkevitch nimeltään. Hän ei ollut häijyn luonteinen, mutta vailla tahdon voimaa, taipui aina vastaan sanomatta päällystön tahtoon. Lääkkeitä annettiin joskus jonkunlaisia, mutta eri ruokaa ei yhdellekään sairaalle määrätty. Sairashoitoa ei ollut minkäänlaista. Ensimmäisinä kuoli Tihonov; kuollessaan hän vaikeroi ankarasti. Hän ei ollut koskaan naputellut, ja oikeudessa asiataan käsitellessä oli hän kovin surullinen ja hajamielinen. Vankeudessa ollessaan lienee hän sittemmin kadottanut järkensä. Hän lienee kuollut keuhkotautiin. Jo aikaa ennen kuolemaansa siirrettiin hänet vanhaan vankilaan, ettei vaikeroimisensa synnyttäisi vankien kesken levottomuutta.

Vankien tyytymättömyys kasvoi yhä suuremmaksi; useilla oli kinaa päällystön kanssa. Shebalin kieltäytyi syömästä ja vaati saada tavata omaisiansa. Kolmenakymmenenäensimmäisenä nälkäpäivänensä joutui hän tunnottomaan tilaan ja alkoi syödä. Ignati Ivanov, joka oli Kasanista tuotu, kärsi unettomuutta, muuttui alakuloiseksi ja öisin sekä päivin lakkaamatta kuului hänen askeltensa ääni.

Sen jälkeen alkoi öisin kuulua huutoa — Shjedrin oli tullut hulluksi. Vankilan hallinto ei ottanut sitä uskoaksensa, vaan määräsi hänelle rangaistuksen kuni terveelle. Vartijat eivät jättäneet häntä rauhaan

ei päivällä eikä yöllä, useamman kerran kuletettiin hänet vanhaan vankilaan. Shjedrin oli kaksi kertaa tuomittu kuolemaan, toisen kerran hänen ollessaan matkalla Siperiaan syystä, kun hän silloin puolusti erästä naisvankia, joka jostain syystä pantiin köysiin. Karin vankilassa oli Shjedrin kiinnitetty kahleilla kottikärryihin, jota hänen täytyi muassaan kaikkialla kulettaa, jopa nukkuakin sen viereen. Pähkinälinnaan tuotua alkoi hän heti puhella sekavasti. Hän uskotteli, että santarmit olivat päättäneet "kuivattaa hänen henkisen kykynsä" ja sen vuoksi yhä tirkistävät hänen koppinsa ovenaukosta. Sitten hän sanoi häneltä kadonneen puoli päätä, toinen puoli päästä ja yksi silmä oli enää jäljellä ja ne hänen täytyy pelastaa millä keinoin tahansa, eikä sallia santarmien niitä katsoa. Hän valitti tämän olevan hänelle hyvin vaikeata, sillä santarmit eivät olleet tavallisia, mutta "erinomaisia, jotka tuntevat koko nykyaikaisen tieteen". Nämät houreensa hän naputteli naapurillensa. Useimpia raivokohtauksia oli hänelle jo tapahtunut, tällöin hän aina koetti estää santarmien katsomasta ovenaukosta. Ja nuo, tietysti, sitä useammin katsoivat, josta Shjedrin parka yhä enemmän raivostui. Varsinkin vankilan päällikkö Sokolov (jota me tavallisesti kutuimme Herodekseksi) joutui suunniltaan Shjedrinin, muka, itsepäisyydestä, ja vähän väliä taas antoi sitoa vangin köysiin ja viedä vanhaan vankilaan. Ei ottanut uskoaksensa Shjedrinin olevan sairaan ennenkun hän v. 1891 muuttui kokonansa idiotiksi ja kaikesta välinpitämättömäksi.

Kun ei sairaista ensinkään välitetty, alkoi vankien keskuudessa surma tehdä kamalaa työtään. Malarskij, Butsevitsh ja Nemolovskij kuolivat keuhkotautiin. Useita oli keripukin vaivaamia ja sylkivät verta. Nyt vasta nähtiin tarpeelliseksi päästää vankeja pihalle niin, että saivat nähdä toisiansa, kuusi meistä saivat sen armon. Tämä tapahtui kahdesti viikossa, puolituntia kerrallaan. Muuten saimme yksin olla puolituntia ulkona, jos milloin keltä jostain syystä ei tätäkin armoa riistetty, vaikka yleensä pihalle päästettiin vain semmoisia, jotka vähimmin naputtelivat, siis jo puoliksi mielisairaita. Butsevitsh sai myöskin armon nähdä tovereitansa, mutta sen vain pari kertaa, sillä hän ei sitten enää jaksanut nousta vuoteesta. Kuolinvuoteellaan hän surkutteli ettei enää jaksanut kävelytoverilleen viedä paria sokeripalasta. Niin suuri on rakkauden tarve koppivankeudessakin; yksistään jo se seikka, että sai nähdä ihmistä, joka sinua ymmärsi, voi nostattaa lapsellista riemua ja ihastusta!

Butsevitsh kuoli hiljaa. Kuulimme vartijoiden pari päivää ennen hänen kuolemaansa menevän hänen koppinsa, sitten ei enää kuulunut mitään. Luultavasti hänetkin vietiin vanhaan vankilaan kuolemaan. Sen jälkeen kuoli kohta vielä kaksi: Nemolovskij ja Dolgushin, edellinen keuhkotautiin, jälkimäinen kuihtui vähitellen kunnes kuolema pelasti kärsimyksistä. Kumpikin vaikeroi kovin ja heidätkin vietiin vanhaan vankilaan.

Näitä kahta siirrettäessä huomasimme me muut selvään, että heidät viedään kuolemaan. Vanhassa vankilassa on hyvin tuoresta ja kylmä ja nuo onnettomat, horroksista herättyään saattoivat selvään huomata syyn, miksi heidät oli sinne tuotu, eivätkä he ennen kuolemaansa saattaneet edes tovereilleen jäähyväisiä naputtaa.

Tämän jälkeen useat meistä vaativat, ettei kuolevia vietäisi vanhaan vankilaan. Vankilan hallinto suostui siihen ja Hellis sekä Slatopolskij, jotka niinikään kohta kuolivat, saivat kuolla kopeissaan.

Kauheata on muistella kahta ensimmäistä vuottamme Pähkinälinnassa. Sen ilma ikäänkuin henki kuolemaa vankein keskuuteen ja millainen olikaan kuolema — yksinäisyydessä, ilman ainoatakaan ystävällistä sanaa! Kuolevien tila oli hirvittävä, he saivat maata avuttomina, ei vaihdettu vuodevaatteita, ei edes tarpeelle nostettu.

Useat tiesivät varmasti, että kuolema lähestyi. Keuhkotautiset saivat usein verensyöksy kohtauksia, joka heitä heikotti niin, etteivät jaksaneet sormellaan vuoteensa laitaan naputtaa, tai jos naputtivat joskus, niin tapahtui se niin säännöttömästi, että sitä oli vaikea ymmärtää. Tavallisesti sanoivat he tällöin jäähyväiset tovereille, kun jo tunsivat kuolemansa lähestyvän.

Mutta eipä aina kuolevillekaan annettu anteeksi heidän naputuksiansa. Niinpä esim. Köbulinskiä rangaistiin naputtelemisesta ja vankilan päällikön "sinuttelemisesta" eikä suotu hänen tavata tovereitaan, vaikkakin ennen oli luvattukin, ja niin sai hän silmänsä ikuisen uneen sulkea ilman, että hartain toivonsa — saada viimeisen kerran syleillä tovereitansa, — olisi toteutunut...

Jonkun aikaa turhaan taisteltuaan naputtelemista vastaan kaikilla mahdollisilla ja mahdottomilla keinoilla, jätti vankilan hallinto viimein kovuudet tätä vastaan; täydellinen vankien eristäminen ei onnistunut ja nyt jo alettiin päästää vankeja kohtaamaan toisiansa, vaikka kylläkin yhtä kerrallaan ja vain muutaman minuutin aikana. Sen sijaan koettivat santarmit nyt tukahduttaa vangeissa kaiken itsenäisyyden; varsinkin heikkojen sairasten puolesta puhumista ei tahdottu sallia ja vähimmin kaikkea, että se tehtäisiin yksimielisesti. Mitä julmimmassa vihan vimmassa tavallisesti tällöin vankilan päällikkö kiljui: "kuinka uskallat puhua toisista: se ei ole sinun asiasi, — täällä ei ole 'toisia'!"

Sen parempaa apua ei ollut ylemmistäkään viranomaisista. Vankilan tarkastus toimitettiin noin neljä kertaa vuodessa. Sisäasiainministerin apulainen kävi kerran santarmiston päällikön kera,

departementin päällikkö kerran, pari kertaa santarmihallituksen päällikkö, joskus käväsi prokuraattorikin. Nämät tekivät meille kysymyksiä terveydestämme, kävelyistämme, j.n.e. Tietäessämme, että kaikki valituksemme ovat turhia, vastasimme kysymyksiinsä ylimalkaisesti, päästäksemme vain heistä. Näissä tilaisuuksissa sisäasiainministerin apulainen Orshevski huomautti vangeille, kuinka, muka, täältä pois pääseminen on sula mahdottomuus, lisäten tähän joskus: "muuten riippuu asia suuresti teistä itsestänne, kuinka täällä käyttäydytte".

Kuinka turhia moiset tarkastukset olivat, se parhaiten käy ilmi siitä, että heikot sairaut kuolevat ja mielipuolet jäivät yhä edelleen avuttomaan tilaan.

Tähän aikaan tuli Juvatshev mielipuoleksi. Hän muuttui uskonnolliseksi hourailevaksi, melkein lakkaamatta oli hän polvillaan ja katse luotuna linnoituksen kirkon ristiin, höpisi rukouksia ja teki ristinmerkkejä. Orshevski kehotti Juvatshevia menemään luostariin munkiksi, johon hän vastasi lyhyeen: "olen mahdoton". Kohta sen jälkeen vietiin hänet pois Pähkinälinnasta emmekä tietäneet mihin hän joutui.

Arontshik sai luvan tavata toisia vankeustovereitaan, mutta hän ei kertaakaan lähtenyt kopistaan. Kuten jo on sanottu, pelkäsi hän santarmien katseita ja niitä pakoon piiloutui kopin nurkkaan. Tämän estämiseksi muurattiin nurkkiin tiilipatsaat ja Arontshik-paran täytyi pysyä santarmien näkyvissä.

Naisvangit saivat vankilan päälliköltä osakseen naisen arvoa mitä suurimmassa määrässä alentavaa kohtelua. Jokaisena lauantaina toi hän naisvankien koppiin naistarkastajan, jonka tuli toimittaa henkilökohtainen tarkastus. Nuo tarkastukset olivat mitä kauheimpia, sillä ne olivat kokonaan turhanpäiväisiä, kyynillisen raakoja ja kiduttavia. Tarkastusta toimitettaessa katsoi päällikkö oviakkunasta. Kun naisvangit, tämän huomattuaan, alkoivat huutaa, sanoi päällikkö: "kaikeapa, ikäänkuin ei olisi ennen alastomia naisia nähty, — joutavanpäiväisestä huutavat!"

Muuten on sanottava, että naisia kohdeltiin hiukan paremmin kuin miehiä. Naisia ei sidottu nuoriin eikä piesty; joskus, kun sattui yhteentörmäyksiä vankilan päällysmiesten kanssa, heitä "vahingoissa" tyrkittiin ja vietiin karsseriin. Eikä heille oltu raakojakaan niin usein, kuin miehille. Kaikesta päättäen tahdottiin heitä hengissä säilyttää. Kun eräs naisvanki tuli sairaaksi, annettiin hänelle lääkkeitä ja ruokaa; hoitoa sitä vastoin ei hänkään saanut minkäänlaista, vaikka olikin niin heikko, että houraili eikä voinut; vuoteelta avutta nousta. Hänen luonaan ei käyty muutoin kuin ruokaa viemässä ja tarkastusta toimittamassa.

Suurinta kärsimystä sittenkin tuotti meille yksinäisyys. Se oli hirmuisinta, sillä ei edes kuolemaisillaan oleville suotu, kuten jo sanoin, sitä vähäistä lohdutusta, että olisivat saaneet vankeustovereitansa tavata. Kirjoja oli käytettävänämmme vain muutamia vanhanaikuisia hengellisiä, tai kertomuksia pyhiinvaellusretkiltä y.m.s. Työtäkään ei ollut minkäänlaista; kirjoittamista ei ollut ajateltavakaan. Jotkut sepittivät runoja ja piirsivät niitä seiniin, joista santarit mitä raaimmilla huomautuksilla säestäen ne pois pyyhkivät. Ainoa, mikä mielipuolisuudesta pelasti, oli naputtelemisen toisillemme, mutta hintansa se sekkin monelle maksoi! Useille hengen ja toisille järjenvalon.

Vain se, joka itse on kokenut yksinäisen vankeuden päiviä, kykenee käsittämään kaikki sen tuottamat kärsimykset ja kauhut. Koppivankeus on rangaistuksista raain, se on kidutuksen veroinen. Mutta ah, kuinka harvat sivistyneistäkään siitä välittävät! Jos joku on jonkunkaan aikaa ollut suljettu karsseriin tai saanut viettää yksinäisiä päiviä sairaalassa, mimmoisella kauhulla hän niitä päiviänsä muisteleekaan! Ja kumminkin — mitä on heidän kärsimyksensä yksinäisen koppivangin kärsimyksiin verrattuna, joille ei toivoakaan niiden loppumisesta?...

... Kuinka hyvin sopiikaan tässä johtaa mieleen Shukovskin runon:

Vanki perholle.

Sä mistä lensit, perhoseni?
Sanoppa, ilman asukas,
Mi johti sinun kulkuas
Mun kurjan kurjaan koppihini?
Ei valo aamuruskosen
Voi milloinkahan päästä tänne;
On kauhu täällä ystävämme,
Ei jälkeäkään ilojen.

Oi, olet tänne tervetullut!
Tunsitko, perho, sääliä?
Oletko tuolla ylhäällä
Mun kurjan huokauksein kuullut?

Ah! näkee kuollut sydämmein
Sinussa maailman nyt taasen;
Lens' rintahani ahtahasen
Taas toivo kanssas', perhosein.

Sanoppa, perho, onko viellä
Ain' nytkin niityt kukkaisat?
Virtaako vedet kirkkahat
Kuin muinoin? Sinitaivas siellä?
Ja josko öillä metsässä
Nyt linnun laulu helisevi?
Mitenkä päivä päilyilevi?
Oi, kerro mulle keväistä!

Vapaudesta virka sana;
Sä kohtasitko niityllä
Sen, iloisessa piirissä
Sen laulu soiko raikkahana?
Oi, näitkö maani kallihin,
Joss' ennen onnellisna elin
Ja iloisena lauleskelin?
Kaikk' onko siell' kuin ennenkin?

Kevättä täällä, perhonen sa
Ja kukkia et löydäkään;
Novellin vangit käsillään
Ne piirsi tänne vaivojensa;
Ei kuulla täällä milloinkaan
Saa yhtään tuulen huiskausta
Saat kuulla vankein valitusta
Ja liehuella kahleillain.

Vapautehen lennähtelee
Pois täältä, ilman asukas,
Ja nauti, perho, riemuja
Sull' joita kevät tarjoelee.
Jo riennä! Sua kutsuvat
Luoksensa kukka-kultaisesi,
Siell' oikkusi — on kahlehesi
Ja vankilasi — taivahat!

Siell' ehkä satut lennellessä
Kaks' pienokaista näkemään,
Myös äidin, kyynel silmissään
Ja syvä murhe sydämmessä;
Oi jospa voisit lohduttaa
Sä heitä suuren surun alla:
"Hän elää teitä muistamalla —"
Ah! ... ethän osaa puhua, —

Oi, vaikka kultasiivilläsi
Sä lapsiani viehätä;
Ja lennä hiljaan, ystävä,
Kuin näyttäisit jo väsyväsi;
Kukalta lennä kukalle,
Sua salli heidän tavoitella,
Näin koeta heitä ohjaella
Mun vankilani ovelle.

Ja suojanansa äiti hellä,
Mä uskon, seuraa lapsiaan;
Sä huojentele kulkuaan
Sun ilollasi hilpeällä.
Mull' lohdutus on viimeinen:
He mua vielä rakastavi,
Ja vahdit ehkä taivuttavi

Rukous pienten orpojen...

Aukeevat rautakahleheni, —
Taas vaimon, lapset, taivahan,
Ja metsät, vuoret kotimaan
Saan uudestansa nähdäkseni...
Se mikä?... Kahle kalisi;
Jo haihtuu kuva mieleiseni,
Lennähti kultaperhoseni —
Oi kuule!... Pois jo lensikin!

... Mutta jatkanpa kertomusta.

Nyt muistellessa niitä aikoja ihmettelen sitä, kuinka innokkaasti silloin taistelimmekaan saadaksemme luvan tavata toisiamme, vaikkei sitä lupaa suotukaan kuin kahdesti viikossa ja silloinkin vain puoli tuntia kerrallaan! Saattaako tätä lupaa pitää helpoituksena yksinäisessä kopissa istujalle? Siihen ei ole muuta kuin yksi vastaus: epäilemättä. Kuulla joskus ystävällistä puhetta, nähdä ihmistä joka sinut ymmärtää, saada vaihtaa ajatuksia, tunteita — se on arvaamattomasta merkityksestä. Naputteleminen onkin vain olenkorsi, johon epätoivoinen tarttuu saadakseen edes jotain lohdutusta, mutta vuosimääräksi ei se lohdutus riittäisi ihmistä ihmisenä pitämään.

Vankilan virkailijat koettivat tätäkin käyttää tarkoituksiinsa ja sallivat alussa vain niiden tavata toisiansa, jotka virkailijain mielestä käyttäytyivät hyvin. Mutta tämä ei heille onnistunut. Vangit kieltäytyivät semmoisista kahden keskisistä kävelyistä, sanoivat että "on siveellisesti väärin kylläisen oleskella nälkäisten keskuudessa". Virkailijat kiukuttelivat, mutta yksimielisyytemme pelotti heitä ja vielä suuremmasti sitä teki kuolevaisuuden suuri lisääntyminen, — sehän oli vastaansanomaton todistus siitä, millaisessa tilassa vankeja Pähkinälinnassa pidettiin.

Tähän aikaan kuoli Isajev keuhkotautiin; kuollessaan hän vaikeroi kovasti sekä sai ankaran nikutuksen ja lienee kuollut tunnottomassa tilassa. Pian sen jälkeen kuoli hänen naapurinsa Ivanov. Tämän kuolintaudista emme saaneet selvää; vähää ennen kuolemaansa hän naputtelemalla sanoi naapureilleen hyvästit.

Saadessamme kävelyllä kohdata toisiamme tutustuimme oloihin vankilan eristetyissä osastoissa. Mutta kun taas ei enää päästetty toisiamme näkemään, alkoi naputteleminen, vieläpä siinä määrin, että vaihdettiin ajatuksia käytävän toisella puolella olevien koppien asukasten kanssa. Vankilan päällikkö ei nyt niin raa'alla tavalla naputtelijoita kohdellut, vaikkakin entistä suuremmalla tarmolla koetti eristysjärjestystään toimeenpanna. Tässä tarkoituksessa vietiin useita vankeja vanhaan vankilaan ja pidettiin siellä kuusi kuukautta vanhassa, kosteassa rakennuksessa, vaikka heidän joukossaan oli useita sairaitakin. Sinne saatettaissa tyrkittiin ja mukiloitiin vankeja, vaikkapa nämät eivät mitään vastarintaa tehneet. Useat uuteen vankilaan jätetyistä vaativat silloin myöskin päästä vanhaan vankilaan, he kun eivät tahtoneet jättää tovereitansa.

Vanhassa vankilassa säilytetty Gratshevski ilmoitti nyt tovereilleen, ettei hän enää jaksa kestää kidutusta vaan on hän päättänyt lyödä lääkäriä tullaksensa siitä syystä mestatuksi. Tällaisissa tapauksissa tuli aina lääkärin osalle ottaa lyönnit vastaan, sillä vankilan päällikkö piilotteli aina santarmin selän taa; häntä vastaan ei voitu mitään heittääkään, sillä Myshkinin jutun jälkeen ei enää jätetty koppeihin yhtään astiata.

Ennen pitkää Gratshevski pani uhkauksensa täytäntöön ja vaati, että hänet mestattaisiin. Viranomaiset joutuivat neuvottomiksi, mutta päättivät pitää asian salassa. Linnoituksen päällikkö ilmoitti, ettei mielipuoia tuomita. Tähän vastasi Gratshevski, että jos häntä ei mestata, niin päättää hän itse päivänsä. Hänet pantiin vanhan vankilan erikoiseen koppiin ja lisättiin vartijoita. Kahden viikon ajalla kuulivat naapurit hänen joka päivä puhuvan santarmien kanssa ja vaativan mestausta, mutta kun hän puheli rauhallisesti, eivät vartijansa luulleet hänen uhkauksillaan totta tarkoittavan. Ettei toiset vangit kuulisi hänen puhettansa, muutettiin hänet kokonaan eristettyyn koppiin.

Eräänä iltana kuului äkkiä lyhyt, kauhea kiljahdus. Sen jälkeen seurasi käytävässä kiiruisia askeleita, vahtikellon kilinää ja viimein tunkeutui koppeihin savua ja palaneen käryä. Pian kuului lääkärin ja vankilan päällikön ääniä. Vaikeata oli arvata, mitä oli tapahtunut, se vain oli varma, että jotain kauheata oli Gratshevskille tapahtunut, Seuraavana päivänä ei hänen koppiinsa enää viety ruokaa. Jälkeenpäin saimme kuulla, että hän oli valanut päälleen paloöljyä ja sytyttänyt sen tuleen. Vain pari kolme minuuttia oli hän hiljaa vaikeroinnut ja sitten kuollut. Lääkäri ja päällikkö poistuivat kohta; savu ja palanneiden vaatteiden sekä ruumiin hajua tuntui vielä seuraavanakin päivänä. Parin päivän kuluttua tarkasti esikunnan päällikkö Petrov koppeja ja pian sen jälkeen katosi vankilan päällikkö Sokolov ja hänen sijaansa tuli uusi päällikkö. Vaikka jo edelläolevastakin saa käsityksen tuon Sokolovin luonteesta, olkoon kumminkin tässä sen lisäksi mainittu muutamia piirteitä hänen elämäkerrastaan, johon

tutustuimme hänen Pähkinälinnasta poismuuttonsa jälkeen.

Syntyisin oli hän juutalainen, vaikka tällöin jo ortodoksiseen uskoon kastettu. Palvelusuransa oli hän alkanut tavallisena sotamiehenä, josta oli sittemmin ylennyt upseeriksi. Vuoteen 1884 saakka oli hän Aleksejevskin ulkovarustuksen vankilan päällikkönä; jo silloin, kuten Pähkinälinnassakin, oli hän erittäin innokas virkatoimiensa täyttämässä. Kuinka tarkkaan oikein kuumeentapaisella, pikkumaisuuksiin menevällä tarkkuudella hän seuraisikaan käskynalaistensa toimia! Jos jaettiin vangeille alusvaatteita — hän mitä huolellisimmin tarkasti erikseen jokaisen vaatekappaleen ja yksitellen muutti ne toiseen paikkaan, tai jos jaettiin ruokaa — seurasi hän erinomaisella tarkkuudella mitä, miten ja mihin pantiin. Lakkaamatta oli hän vankilan käytävissä, yksinpä suurina juhlinakin. Niinpä kerran varhain pääsiäisaamuna aloimme naputella, luullen ettei näin varhain juhla-aamuna kukaan tule ovea kolisuttamaan. Mutta ei aikaakaan kun jo Sokolov hyökkää vahtien seuraamana käytävään ja kiljuu kohti kurkkua: "juhlapäivän aamuna jo ilkamoivat! Lakkaatteko koskaan?" Yleensä oli hän sekä älyllisesti että siveellisesti kovin takapajulla oleva mies.

Gratshevskin kuoleman johdosta sai hän Petrovilta semmoiset ripit, että siinä heti sai halvauksen. Siitä hän jälkeensä kyllä toipui, mutta palvelusuransa oli lopussa ja hän sai siirtyä eläkkeelle. Senkin jälkeen, kohdattuaan entisiä käskynalaisiaan vankilan vartijoita, hän mielihyvällä muisteli päällikkönä oloikaansa; vartijat taas tunsivat entisekseen häntä kohtaan pelkoa ja osottivat tavanmukaista kunnioitusta hänelle. Vartijotakin oli hän pitänyt rautakourin, ja olivatkin nämät melkein karkoitusvankien asemassa. Saarelta saivat he luvan poistua vain kerran viikossa, senkin lyhyeksi ajaksi; ruoka tuotiin heille linnoituksen portille eikä heidän luokseen päästetty ketään linnan ulkopuolella asuvista. Kaikki he olivatkin koeteltua väkeä; useat Pietari-Paavalin linnoituksen ulkovarustus vankilasta tänne siirtyneitä. Toimessaan pysyivätkin vain kahdenkertaista palkkaa vastaan, jommoinen palkka kaikilla muillakin Pähkinälinnan palveluskuntaan kuuluvilla oli; eipä kummaa, jos vankilan vuotuinen kustannusarvio nousikin useampaan kymmentuhanteen ruplaan. Vartijoita oli neljäkymmentä henkeen ja kaikki vain ihmisten varalta, jotka kärsivät koppivankeutta monien muurien ja lukkojen takana muusta maailmasta kokonaan eristetyllä saarella, jonka rantaan ei kukaan syrjäinen henkilö saanut venettään laskea ja jossa, paitsi muuta vartijajoukkoa, linnoituksen päällikön käytettävänä oli komppania sotaväkeä.

II.

Vankilan päällikön vaihdos saattoi meille muutamia helpotuksia.

Luultavasti Gratshevskin kauhea kuolema, tavattoman suuri kuolevaisuus vankien keskuudessa, suuri sairasten, heikkojen ja mielipuolten määrä herätti huomiota ministeristössä ja katsottiin hyväksi muuttaa käytöstapaa Pähkinälinnan suhteen. Viime kertaisella käynnillään kävi Petrov kaikkien vankien luona ja vakuuttavasti pyysi, ettei jätettäisi ilmaisematta, mikä vangeista tuntui erittäin raskaalta. Sen jälkeen olivat vartiat varovaisempia; uusi päällikkö käyttäytyi vankeja kohtaan kohteliaasti ja koetti olla heitä ärsyttämättä.

Ensimmäinen myönnytys vangeille oli, ettei ryhdytty mihinkään pakkokeinoihin sen johdosta, että olimme yksimielisesti vaatineet vanhasta vankilasta palauttamaan sinne viedyt toverimme, tai antamaan heistä edes jotain tietoa. Arvasimme siellä jotain tapahtuneen, sillä Gratshevskin kuoleman jälkeen muutettiin lamput kaikissa kopeissa ja lukittiin lamput seinään kiinni.

Tämmöisiä muutoksia tehtiin aina, kun oli jotain tavatonta tapahtunut; siten esim. Klinenkin hirttäytymisen jälkeen poistettiin kaikista ikkunoista säpit. Levottomuus vankien keskuudessa yhä kasvoi; yhteisen sopimuksen mukaan alkoivat kaikki yhtä aikaa huutaa, kolistaa ja vaatia, että kaikki vangit vietäisiin vanhaan vankilaan tai siellä olevat tuotaisiin takaisin. Päällikkö kiiruhti heti ilmoittamaan, että niiden takaisintuominen on jo päätetty. Tämä olikin hänen helppo tehdä, sillä linnaan tuotiin uusia vankeja ja niille tarvittiin vanhan vankilan eristetyt kopit.

Toisena myönnytyksenä oli se, että meille luvattiin historiallisia kirjoja — tosin kylläkin vain kahdeksanteentoista vuosisataan saakka, mutta sittenkin parempia, kuin tähän astinen lukemisemme. Ja siksi kunnes ehti virallinen lupa saapua, tarjottiin meille niitä kirjoja, joita muutamilta vangeilta oli linnaan tuotaessa otettu.

Sen jälkeen lakkautettiin lauantaiset naisten tarkastukset, jotka olivat niin loukkaavia ja kiduttavia sekä samalla mielettömiä ja raakoja. Sairastuneille alettiin antaa eri ruokaa; terveille pidennettiin

kävelyaikaa.

Kohta Petrovin viimeisen tarkastuksen jälkeen teki eräs vanki erään keksinnön, joka meille kaikille tuotti suurta iloa: hän keksi, että ulkohuoneiden torvien kautta, jotka yhdistivät useita koppeja ylhäältä aina aleimpaan kerrokseen saakka, saattoi vapaasti keskustella.

Tämmöisen tilaisuuden käyttämättä jättäminen olisi ollut yli ihmisvoimien ja nyt pantiin "telefoonit" käymään. Santarmit eivät ryhtyneet ehkäisykeinoihin ja luulimmekin saavamme vapaasti aina "klubiamme" käyttöä.

Istuimme "klubissa" useita tunteja yhtämittaa ja saimme virkistystä toistemme kanssa keskustellessamme. Täällä pidimme yhteisiä luentoja: milloin vapauden elämästä äsken tuotujen toverien kertomusten perusteella laadittuja, milloin taas nykyisestä elämästämme. Vuoden päivät oli meille jo sallittu kirjoitusvihkot, jotka joka ilta otettiin päällystön tarkastettavaksi. Useat kirjoittivat runoja, joissa usein kyynelten takaa nauru kaikui, kun muisteltiin entisen vankilanpäällikön aikoja. Kirjoituksissa pohdittiin entisiä vapauden aikaisia toimiamme, tehtiin suunnitelmia uusista valtiollisista yhdistyksistä ja perustuslaillisuuden mahdollisuuksista, j.m.s. Ihmisyytemme sisin olemus pyrki esille täällä elävänä haudattujenkin keskuudessa.

Neljä kuukautta elimme näin yksimielistä perhe-elämää. Mutta sitten tuli tarkastuksille sisäministerinapulainen, santarmipäällikkö Shebeko ja mitä raaimmalla tavalla teki lopun kaikesta siitä. Ei vielä ainoakaan korkea virkamies käyttäytynyt meitä kohtaan niin raa'asti, kuin Shebeko. Syynä hänen vihaansa oli rangaistuspäiväkirjaan merkityt huomautukset. Saimme nyt kuulla, että klubissamme tapahtuneista keskusteluista oli pidetty varsinaista päiväkirjaa, ja siitä ilmoitettu ministeristöön.

Shebeko kävi vuoron perään jokaisessa kopissa ja ärjyi: "Tsaarin murhaajat mokomat, ja täällä makaavat pehmeillä aluksilla. Hirtettävä olisi joka ainoa, he vain asioita pohtivat, kapinoivat! Översti, ruoskikaa heitä!... Kuuletteko?"

Heittäen vihaisesti kopin oven kiinni kiiruhti hän toiseen koppiin ja nyt kuului: "Miten hävytön naama sinulla on! Kuka sinä olet? — Ahaa, äsken olit karsserissa; käytöksesi on illettevää. Tiedäpä, siitä annetaan raiippoja!"

Tämmöisillä uhkauksilla riensi hän kopista toiseen, kunnes oli saanut kullekin vangille jonkun mahtisanan lausutuksi. Vangit olivat niin hämmästyksissä, etteivät osanneet paljon mitään huutoihin vastata.

Shebekon tarkastuksen jälkeen otettiin meiltä kaikki kirjat pois. Illalla klubissa istuissamme emme osanneet keksiä mitään keinoa asian auttamiseksi. Tuntui siltä, kuin olisimme kuilun partaalla, mistään emme saaneet lohtua. Shebekon häväistyksistä ja uhkauksista ei tahtonut kukaan puhua; useilla oli synkkiä ajatuksia mielessä. Neuvoteltiin tulevista päivistä, millaiseksi olivat ne tapahtuneen tarkastuksen jälkeen muodostuvat ja mitä oli tehtävä kirjojen poistamisen johdosta. Pelkäsimme, että klubimme kiellettäisiin.

Bogdanovitch oli tällöin viimeisillään. Pyysimme, että jonkun meistä sallittaisiin käydä hänen luonansa hänen vaivojansa huojentamassa ja hyvästit sanomassa, mutta sitä ei sallittu. Mieli-alamme oli niin toivoton, että päätimme tehdä ruokalakon ja niin vaatia itsellemme kirjoja. Tämä tapahtui vv. 1888-89 vaihteessa.

Kolmena ensi päivänä puhelimme klubissa, mutta sitten päätimme lakata keskustelemasta, säästääksemme voimiamme; sitä paitsi oli vaivaloista puhua, kun nälkä kovin ahdisteli. Suurimmat kärsimykset tuotti nälkä kolmantena, neljäntenä ja viidentenä päivänä. Sen jälkeen eivät kivut olleet enää niin kovia, mutta sen sijaan tuli ruumis niin raukeaksi, että tuskin saattoi enää jaloillaan pysyä. Koko lakon ajan vaihdoimme ajatuksia naputtelemalla. Yhdeksäntenä päivänä saivat muutamat pahan yskän ja raukeus yhä lisääntyi. Vankilan hallitus pysyi syrjässä eikä ryhtynyt mihinkään toimiin ruokalakon lopettamiseksi. Petrov kävi kylläkin linnassa, mutta hän ei käynyt kenenkään vangin luona.

Lakon alkaessa ei oltu sovittu, milloin ja miten lakko lopetettaisiin. Jotkut ehdottelivat väkivaltaisuuksiin ryhtymistä, mutta enemmistö oli sitä vastaan. Kun vankilan nykyinen hallitus ei ollut antanut mitään varsinaista syytä, josta olisimme voineet sitä pitää syllisenä nykyiseen oloomme, pidimme Shebekon olevan syllisenä, jotenka siis emme tahtoneet syyttä suotta saattaa vankilan hallitukselle vaikeuksia, ainakaan ei niinkauan, kunnes sen puolelta ei syytä anneta, ja siis kymmenentenä päivänä päätimme lopettaa lakon ja aloimme syödä.

Toiseen aikaan olisi asia saattanut kääntyä huonoksikin, mutta nyt käyttäytyivät viranomaiset hyvin johdonmukaisesti eikä siis ilmennyt pienintäkään syytä rettelöihin. Tällöinen viranomaisten käytös saikin meidät siihen päätökseen, että entisten rettelöiden alkusyynä olikin Shebeko, jota vastaan

vast'edes tulikin toimintaamme suunnata.

Mutta pian pääsimme hänestäkin rauhaan. Pari kertaa hän enää kävi tarkastuksilla. Tällöin kerran saattaessaan sisäministeri Durnovoa astui hän ministerin jälessä erääseen koppiin ja sanoi: "teidän äitinne..." mutta hän ei saanut lausettaan lopettaa, sillä vanki ilmoitti, ettei moisen suusta tahdota äidistäkään kuulla. Hän joutui ymmälle ja läksi kopista.

Pari viikkoa ruokalakon jälkeen ilmoitettiin meille, että kaikki vankien rahat, kirjat ja esineet lähetetään sukulaisillemme. Se oli lakkomme tulos.

Nyt kohtasi meitä odottamaton, ankara isku: "telefoonimme" lakkasi toiminnasta. Johtotorvista ei loppunut vesi jos kuinka sitä ammensimme, torvet olivat siis alhaalta suletut, puhelumme niitä myöten lakkasi.

Klubimme oli toimessa kuusi kuukautta, ja nyt jäimme taas yksinäisen vankeuden onnettomuuteen. Ympärillämme olevat kivimuurit muuttuivat taas vieraiksi, sietämättömiksi... Ei riittänyt enää voimia kestämaan yksinäisyyden tuottamaa ikävää. Hermosto oli kokonaan epäkunnossa.

Kaiken lisäksi alkoi vankilassa raivata influenssa. Klubimme oloaikana olivat hengen voimat siksi vahvat, ettei sairaus päässyt valtaan, ainakin ei sitä huomattu. Nyt muuttui asema, synkkämielisyys lisääntyi ja sairaus pääsi valtaan. Nyt alkoi taas taistelu vankilan sääntöjä vastaan. Noustiin ikkunaan nähdäksemme pihalla käveleviä tovereita. Tästä, tietysti, seurasi rangaistuksia, vaikk'ei enää entisessä raa'assa muodossa; yleinen rangaistus oli, ettei syyllistä päästetty määrä-aikana ulos.

Viranomaiset puhelivat usein vangeille: "minkä vuoksi te tahdotte saada parannuksia väkikeinoin? piditte ruokalakkoa, tuloksena oli useita sairastumisia. Nyt tahdotte väkikeinoin saada kävelyilupia. Eikös olisi parempi, jos ilmoittaisitte ja pyytäisitte". Siihen ei kukaan meistä suostunut.

Enimmän syytä yhteentörmäyksiin antoi se seikka, ettei sairaille annettu sairasruokaa. Niinpä, esim. Buzinski kaksi vuotta sairasti vatsasyöpää, mutta siitä huolimatta täytyi hänen syödä samaa ruokaa kuin terveetkin, s.o. punajuurisoppaa, puuroa ja mustaa leipää. Hän kuoli kahden vuoden kuluttua, kärsittyään hirveitä kipuja. Sen jälkeen kuoli Arontshik halvaukseen. Kuusi vuotta oli hän viettänyt kopissa yhtään kertaa siitä poistumatta. Varynskin tila oli hyvin huono! ruokalakon jälkeen oli hänellä verenvuotoja kurkussa. Sergei Ivanov sai ankaran verensyöksyn. Vaadimme hänen luokseen lääkäriä emmekä lakanneet yölläkään oveen jyskyttämästä ennenkun saimme lääkärin tulemaan sairaan luo. Lääkäri, Naryshkin nimeltään, oli huoleton, laiska ja kaiken suhteen väliäpitämätön paksu äijä; on kumminkin sanottava tunnustukseksi hänelle, että jos hänet milloin sain liikkeelle, koetti hän jotain sairaan avuksi tehdä. — Morosov niinikään sai usein verensyöksyjä. Keripukki raivosi lakkaamatta vankien keskuudessa, milloin suuremmissa milloin taas vähemmässä määrässä, vatsakatarria kärsivätkin kaikki vangit.

Varsinkin eräs tapaus sai tähän aikaan mielet kuohuksiin. Virkateitse oli lähetetty, ilman oikeuden tuomiota, Pähkinälinna. Mutta rangaistusajan viimeisenä päivänä tuli Lagovskoin luo linnaan päällikkö ja luki hänelle määräyksen ... uudesta viisivuotisesta rangaistuksesta... Kaiken aikaa pidettiin häntä pakkotyöläisen asemassa, sillä ainoalla eroituksella, että sai käyttää omaa pukuansa; mutta kun hänen ei sallittu tavata sukulaisiansa, ei siitäkään luvasta ollut käytöllistä etua.

Varynskin tila muuttui yhä huonommaksi. Hän sai kylläkin sairaalan ruokaa ja lääkkeitä, mutta terveytensä oli jo ehtinyt kokonaan murtua ja oli ilmeistä, ettei hänellä enää monta elonpäivää jälellä ollut. Ankara yskimisensä kuului kautta vankilan. Ainoaksi asemansa lieventämiseksi sallittiin erään hänen toverinsa muuttaa hänen koppinsa vieressä olevaan koppiin. Kopistaan hän ei enää jaksanut pois lähteä joten siis likeiselle ystävälle naputtelemisen oli hänen ainoa ilonsa, ja kun hiljaisinkin kosketus seinään kuului viereiseen koppiin, oli naputtelemisen heikollekin sairaalle mahdollista. Kello 8 aamulla hän vielä tervehti koppinsa ylä- ja alapuolella olevia vankeustovereitansa ja jo kello 10 hän veti viimeisen hengähdyksen...

Menetettyämme klubimme koetimme keksiä uusia keinoja ajatustemme vaihtamiseksi. Olimme keksineet pihalla kävellessämme meitä eroittavissa lauta-aidoissa rakoja ja näiden kautta annoimme sairaille monenmoisia kotitekoisia makeisia. Sokeri ei sopinut aidan pienistä raoista, siksi sulatimme sokerin, tiputimme sitä paperille ja niin oli sairaille makeisia jaettavanamme. Naisvangit keksivät monta erilajia makeisia: sulatettiin sokeria ja seotettiin maitoon, tahos kuivattiin kolme, neljä tuntia lampun päällä, vesi haihtui ja maito konvehti oli valmis. Eräs "makeistehtailija" onnistui nauriista valmistaa konvehteja. Makeiset annettiin sairaille tovereille saadakseen edes näin huojentaa heidän surkeuttansa. Mutta eipä sallittu niitäkään suorastaan sairaille jättää, vaan tuli keksiä keinot, etteivät vartijat huomaisi, jolloin valmisteemme olisivat "parempiin suihin" joutuneet. Makeiset siis piiloitettiin multapenkkeihin kasvitarhaan; vaikka tämäkään keino ei pitkälle auttanut. Santarit saivat vihiä, hakivat multapenkeistä ja jonkun kerran löysivätkin niistä pienet käärömmet. Eipä kumminkaan

rikostamme kovin suurena pitäneet, varoittivathan vain vastaisuudessa niin tekemästä. Tarkastus työssä ollessamme tuli sen jälkeen paljoo tarkemmaksi. Lautaseinäin rakoja eivät jonkun aikaa huomanneet, ja ne olivat meille tärkeimmästä merkityksestä, sillä niistä näimme tovereitamme kävelyllä ollessamme. Muistan vieläkin, että juuri tällä keinoin näin Varynskin reippaana ja punakkana pari kuukautta ennen hänen kuolemaansa.

Mutta vaikka noita rakoja mitä varovaisemmin käytimmekin, niin keksittiin ne kumminkin ja naulattiin kiinni. Tämä sai meidät taas kuohuksiin, ja taistelu alkoi. Kiskoimme irti rakojen päälle naulatut listat ja aloimme puhella entistä kovemmalla äänellä. Meidät saatettiin koppeihimme, mutta siitä vain intomme yltyi.

Viranomaiset koettivat rauhoittaa, mutta kun ei apua ollut, päättivät tehdä joitakin myönnytyksiä. Meille luvattiin kirjoja ja käsityötä sekä että iltasin saamme kohdata jonkun tovereistamme. Tätä kylläkin oli vaikea uskoa todeksi, mutta toivomme asiassa jotain perää olevan ja että oli päätetty asemaamme jonkun verran parantaa, varsinkin kun kuolevaisuus yhä vieläkin oli melkoinen sekä sairaiden luku jotenkin suuri. Ja muun lisäksi varmaankin santarmit jo tiesivät Konoshevitshin menettäneen järkensä, josta meillä ei vielä täyttä varmuutta ollut.

Me naiset sittenkin tiesimme, ettemme saisi tavata muita kuin naisvankeja, joiden seurassa olimme jo viisi vuotta viettäneet, jotenka jo mielellään olisi tehnyt uusia tuttavuuksia.

Toivomme todellakin täytettiin. Lautaseiniin tehtiin pieniä aukkoja. Ensin olivat ne vain puolentoista tuuman levyisiä, mutta kun emme siihen tyytyneet, niistä kun vain suurilla ponnistuksilla saattoi nähdä seinän toisella puolella olevan, leikattiin aukot suuremmiksi, kumminkin niin, ettei pää niistä sopinut.

Kymmenen kuukauden kuluttua ruokalakostamme saimme vihdoinkin viimeinkin kirjoja. Saimme useita historiallisia teoksia, ei tosin muuta kuin XVIII vuosisataan ulettuvia, luonnontieteellisiä oppikirjoja, vierastenkielten oppikirjoja, Livingstonen, Stanleyyn y.m. matkakertomuksia,, j.n.e. Kaunokirjallisuus puuttui kokonaan — sitä kai pidettiin meille vaarallisena, samoin ei ollut yhtään aikakauskirjaa.

Viranomaisten myöntöväisyys ulettui sairaihinkin: meidän sallittiin hoitaa heitä. Konoshevitshin mielipuolisuus oli nyt kaikille selvä. Hänen mielisairautensa oli hiljaista, joskus hän vain suuttui jos joku ei nimittänyt häntä Konoshevitsh-Sagaidatshny nimellä, jonka jälkeläisenä hän nyt itseään piti. Joskus, kun hän pyynnöllään ja vaatimuksillaan tuskastutti viranomaisia, vietiin hänet vanhaan vankilaan, mutta meidän tästä lääkäriä moitittuamme, palautettiin hänet takaisin. Kaiken aikaa mietiskeli Konoshevitsh mitenkä hän laittaisi lentokoneen, samalla tutkisteli hän hypnotismin salaisuuksia. Vielä Petropavlovskin linnoituksessa ollessaan kärsi hän näköhäiriötä, pelkäsi tulevansa hypnotiseeratuksi ja siinä tilassa ilmoittavansa salaisuutensa. Tästä hän kumminkin myöhemmin parani. Sen jälkeen suunnitteli hän kirjallista teosta, joka tekisi koko maailman onnelliseksi. Samaan aikaan hänen kanssaan tuli eräs toinenkin vanki mielenvikaan.

III.

Vuoden 1890 tienoilla alkoi uusi jakso elämässämme Pähkinälinnassa. Sopii olettaa että viranomaiset olivat vihdoinkin viimeinkin kyllästyneet alituisen taisteluun vankeja vastaan. Tultiin ehkä huomaamaan, kuinka huono ja peräti kelpaamaton on semmoinen vankilasysteemi, jonka mukaan vankein "pyynnöistä ja vaatimuksista" riippuu miten milloinkin on heidän suhteensa meneteltävä ja nähtiin siis tarpeelliseksi muuttaa menettelytapa. Näihin aikoihin nimitettiin Pähkinälinnan päälliköksi eräs Hangart. Hän oli jo muutaman kuukauden ajan ollut virkaatekevänä päällikkönä ja tällä aikaa koetti hän mahdollisen lähemmin tutustua oloihimme ja tyytymättömyytemme sekä levottomuutemme syihin. Hän tahtoi saada toimeen semmoisen järjestyksen, ettei ainakaan jokapäiväisistä asioista rettelöitä syntyisi. Niinpä, esim. vaikka ruokaamme olikin jonkunverran parannettu, oli se kumminkin vankilan viranomaisten mielivallasta riippuva, kenelle vangeista annettiin parempaa ruokaa, kenelle ei; eipä edes sairaat olleet aina varmoja sairusruoan saannistaan. Hangart pyysi, että vankein päiväannos korotettaisiin 12 kopekasta 22 kopekaksi poikkeuksetta kaikille. Ja luultavasti hänen esityksestään muutti poliisidepartementti vankilan ohjesäännöt sen mukaisiksi, kuin Hangart virkaatekevänä päällikkönä oli noudattanut.

Vankilassa pantiin toimeen siis seuraavat uudistukset:

1) Vangin sallittiin kohdata kopissa toista vankia, ja näin tuli ratkaistuksi kauvan aikaa järjestyksessä ollut kysymys — saada auttaa sairasta toveria kun tämä mitä kipeimmin apua tarvitsi. Mutta kuinka

myöhään tämä lupa tulikaan! Sitä ennen oli jo ehtinyt kuolla neljätoista henkeä, paitsi itsemurhaajia ja teloitettuja — ja kaikki he saivat avuttomina kitua kopissaan ja lähteä maailmasta ilman ystävän lohduttavaa sanaa, ilman toverin auttavaa kättä. Mutta oli nytkin avuntarvitsijoita, jotka eivät jaksaneet kävelylle lähteä ja siis kipeästi toverin seuraa kaipasivat.

2) Laitettiin työhuoneita, joissa aina kaksi vankia kerrallaan työskenteli pari kolme tuntia päivässä. Ensin oli päätetty ettei tätä etua tehtäisi yleiseksi, mutta Hangart ei semmoiseen suostunut, se kun olisi tehnyt tyhjäksi koko hänen suunnittelunsa. Nuo "rajoitukset" ja "rangaistukset" olivat tulleet jo niin vihatuiksi, etteivät vangit niihin enää millään tapaa ottaneet taipuakseen, ja jos taas olisi oltu pakotettu yhteisiin lakkoihin, olisi välit ennalleen kärjistyneet.

3) Moitittuamme liian vanhoiksi luettavaksemme annettuja kirjoja, luvattiin, että itse saisimme laittaa luettelon, mitä tahtoisimme lukea. Muutaman kerran laadimmekin kirjaluettelon, mutta harvoin sittenkin pyytämiämme kirjoja saimme. Muuten ei nyt kirjojen valinnan suhteen enää oltu niin turhan arkoja, mutta sen sijaan näkyi, että oltiin kokonaan välinpitämättömiä montako kirjaa kulloinkin lähetettiin. Niinpä, esim. lähetettiin kaksi kertaa Salvojevin teoksia, kaksi kertaa Schlosserin j.n.e.; melkein neljäsosa kirjalähetyksestä sisälsi samoja teoksia; lähettäjät eivät siis välittäneet ottaa selkoa, mitä kirjoja meillä jo ennestään oli. Nyt jo saimme kaunokirjallistakin, vaan ei vielä kukaan aikakauskirjoja. Meidän onneksemme tapahtui niin, että saimme toista tietä semmoisiakin kirjoja, joita viranomaiset pitivät meille kiellettyinä hedelmänä. Kaupungin virkamiehet olivat saaneet luvan sidottaa kirjansa vankilan kirjansitomoissa. Tätä työtä karttuikin niin paljon, että työ tehtiin kaikille pakolliseksi. Tosin sidottavat kirjat olivat enimmäkseen ala-arvoista, suurimmaksi osaksi arvotonta hengellistä sisältöä, unikirjoja, tusinaromaaneja; joskus sattui arvokkaita aikakauskirjoja, kuten "Vestnik jevropy" ja "Severny Vestnik", joskin jotenkin vanhentuneita. Uudempia aikakauskirjoja olivat ulkomaalaiset — ranskalaiset ja englantilaiset, mutta jotenkin tyhjäsäilyttäviä. Joskus saimme "Nivan" ja muutamia ammattilehtiä, esim. "Hosjain", "Vratsh", "Feldsher".

4) Ruokajärjestystä parannettiin. Jo edeltäkäsinkin ripustettiin seinälle päivällisruokalista, ja kohta saimme luvan itse määrätä, mitä päivälliseksi tahdoimme. Samoin saimme itse järjestää kävelymme, s.o. mihin aikaan ja kenenkään seurassa tahdoimme kulloinkin kävellä; tällöin tavallisesti valitsimme toveriksemme työkumppalimme.

Ruoan parantamiseen vaikutti suureksi osaksi sekin, että nyt saimme vähitellen käytettäväksemme työllämme ansaitut rahat, joita linnassa olo-ajallamme lienee karttunut parin sadan ruplan vaiheilla. Maksun saimme sorvaustöistä, ja kaikki Pähkinälinnan sorvatut aidat ovatkin meidän aikaista työtä. Kasarmeihin valmistettiin pieniä kaappeja ja muita pienempiä esineitä; kouluihin teimme maksutta luokkatauluja, kirjatelineitä j.m.s. Nyt saimme myöskin poliisidepartementin määräämät viisikymmentä ruplaa kuukaudessa raaka-aineksien hankkimiseksi mieleemme mukaan. Tätä käyttivät naisvangit hyväkseen ja kutoivat tarvitseville tovereille villapaitoja y.m. Tähän saakka jaetun valmiin teen sijaan annettiin jokaiselle yksi rupla kaksikymmentäviisi kopekkaa kuukaudessa, joten ne, jotka eivät juoneet teetä, saattoivat ostaa kahvia tai maitoa; sokerin asemesta ostivat jotkut karamelleja. Leipää varten oli määrätty viisi kopekkaa päivälle, ken ei koko määrää jaksanut syödä, sai säästöt käyttää maidon, juuston, kalan j.m.s. ostamiseen. Melkoisen lisän ruokalajeihimme saimme kasvitarihasta, joten sen viljelemisestä oli sekä hupia että hyötyä.

5) Emme olleet tähän saakka saaneet juuri mitään kuulla kotiin jääneistä omaisistamme, nyt aloimme saada poliisidepartementille sukulaistemme lähettämiä kysymyksiä olostamme. Kysymykset olivat nähtävästi jo kauvan sitten lähetetyt, mutta jäivät meille saattamatta. Tiedot sukulaisistamme olivat poliisidepartementissa uudestaan kirjoitetut, tavallisesti hyvin lyhyeen muotoon: olemme elossa, terveenä, elämme niin ja niin ja pyydämme vastausta. Me, tietysti, vastasimmekin; tämän saimme tehdä kerran tai kahdesti vuodessa.

Useat meistä saivat ikäviä uutisia: keneltä oli näinä kuluneina vuosina kuollut vaimo, keneltä lapsi... Mutta ennen pitkää alkoi moinen kaavamaisuus kyllästyttää, eikä ollut varma, josko tiedustelut todellakin olivat omaisiltamme. Tiedustelimme kirjeissämme omaisiltamme heidän entisistä taudeistaan, mutta niihin tiedusteluihin emme koskaan vastausta saaneet. Joskus saimme omaisiltamme nimikortin tai valokuvan, mutta sen vain hyvin harvoissa poikkeustapauksissa, — luultavasti omaisemme eivät luottaneet siihen, että kirjeensä meille joutuvat.

6) Saimme luvan toisinaan kokoontua yhteen, näitä kokouksia nimitimme "klubeiksi". Yläpuoli, noin kolmas osa, kävelypaikkojemme aidoista, joissa tähän saakka oli vain pieniä ikkunoita, varustettiin nyt rautaristikoilla, aidan viereen laitettiin puupenkit, ja nyt saattoi aitauksesta nähdä kaikki pihalla kävelevät vangit. Nyt saatoimme keskustella kaikkien kävelyllä olevien toverien kera, myöhemmin panimme toimeen yhteisiä luentoja. Syystä, kun yhteiskunnallisia asioita käsittelevää kirjallisuutta ei meillä ollenkaan ollut, koskettelivat luennot pääasiallisesti luonnontieteellistä alaa, ja saatuamme jotenkin kunnollisen, noin kolmesataa kertaa suurentavan mikroskopin muuttuivat luennot varsin

huvittaviksi. Tovereittemme joukossa oli eteviä luonnonoppineita ja he varsin mielellään jakoivat tietojansa fysiologiassa, mineralogiassa, zoologiassa, anatomiassa, botanikissa y.m. Usein luennoitsija valaisi esitelmäänsä omavalmistamillaan hyvin näppärillä havaintoesineillä.

Myöhemmin saimme ulkomaalaisia tilastollisia vuosikirjoja, poliisidepartementti lähetti "Raha-asiain tiedonantoja", ja näiden avulla tehtiin tilastolaskuja. Muutamat käsittelivät historiallis-filosofisia aineita. Luennoitsija esitti aineestaan alustuksen, jonka johdosta sitten keskusteltiin. Useasti oli keskustelun aiheenamme arvioimiset tulevaisuudestamme... Luentojen väliaikoina pantiin toimeen oikeita perhejuhlia. Viidenteen aituukseen asetettiin pöytä, sille teetä, kotitekosia namusia, jotka herättivät naurua santarmeissa, he kun eivät osanneet pitää syötävänä lampun päällä valmistettuja herkuja; kuuluipa usein lauluakin. Vankilan päälystö ei tahtonut alussa moisia kestejämme sallia, mutta sittemmin ei ollut siitä sen enempää välittävänä. Vartijat olivat kumminkin edelleenkin valppaina ja tähystyspaikoiltaan pitivät toimiamme silmällä.

Useasti juttelimme klubissamme asioista, jotka lähemmin meitä koskivat, muistelimme ruokalakkojamme, Pähkinälinnassa tuonentuville muuttaneita tovereitamme. Heidät oli haudattu linnoituksen muurin viereen; kutakin kuollutta kantoi neljä sotamiestä ja kuollut laskettiin hautaan ilman mitään kirkollista siunausta ja juhlamenoa. Sittemmin oli siinäkin suhteessa tehty muutos parempaan.

Nyt vasta saimme tarkat tiedot siitä, mitä ennen olimme vain osittaisesti kuullut. Kuulimme, että v:nä 1887 vankilan pihalla mestattiin viisi vankia: Uljanov, Generalov, Andrejushkin, Osipanov ja Shevyrev. Heidät tuomittiin kuolemaan sekaantumisestaan maaliskuun 13 päivän v. 1887 asiaan. Tuomio seurasi kahden kuukauden kuluttua ensimmäisten vangitsemisesta, jonka tähden yleisöllä lienee hyvin vähän tietoa asiasta. Pääsyylliset olivat enimmäkseen Pietarin yliopiston ylioppilaita, jotka vangittiin matkalla Kasanin kirkkoon ja kirkon rapuilla. Kullakin heistä oli pommi taskussa, joita oli määrä käyttää keisari Aleksanteri kolmannen saapuessa kirkkoon Aleksanteri toisen kuolinpäivänä pidettävään sielumessuun. Neljä heistä oli vangittaissa otettu käsistä takaa kiinni, kaikki samalla kertaa. Joku toveriksi tekeytynyt oli heidät pettänyt ja antanut ilmi.

Paitsi mainitsemiani viittä mestattua tuli kaksi juttuun sekaantunutta tuomituksi vankeuteen Pähkinälinnaan, johon heidät kohta tuotiinkin.

Vasta nyt siis meille selvisi, mihin oli joutunut viisi henkeä niistä, joita olimme seitsemän nähneet vietävän vanhaan vankilaan ja sieltä vain kaksi takaisin tuotavan. Eloön jätetyt kertoivat onnettomien rohkeina käyttäytyneen oikeudessa ja yhtä miehuullisesti olivat he kuolemaankin menneet. Niin sammui viisi henkeä, kukin vasta elämänsä parhaimmassa iässä — 21-27 vuosien vaiheilla.

Paitsi edellämainittuja viittä mestattua, oli jo muutama vuosi sitä ennen täällä mestattu kaksi upseeria, Rogatshev ja Strömberg. Jälkimmäinen oli eräänä päivänä ehtinyt naputuksella ilmoittaa naapurille mitä oli odotettavissa, vaan jo seuraavana päivänä hän sekä Rogatshev katosivat. Kerrotaan, että heidät teloitettiin hirttamällä. Rogatshev oli pudonnut alas hirsipuusta, mutta hänet ripustettiin uudelleen.

[Venäläisillä oli ikimuistoisista ajoista tapana, että jos teloitettava putosi hirsipuusta, ei häntä toistamiseen enää hirsipuuhun vedetty, koska putoamista pidettiin merkinä rangaistavan viattomuudesta. Pyövelit joskus käyttivät tätä armahtamiskeinon hankkimiseksi; mutta vaikka putoaminen olisikin huomattu pyövelin laittamaksi, sai teloitettava kumminkin aina armon ja kuolemantuomio muutettiin maanpakolaisuudeksi. Tästä vanhasta tavasta lienee ensi kerran tehty poikkeus keisari Aleksanteri toisen murhaan syyllisiä telotettaissa. Kerrottiin, näet, silloin, että pyöveli pudotti erään teloitettavan hirsipuusta, hankkiakseen onnettomalle armon, mutta tekonsa huomattiin, hän sai sata paria raippoja ja pudonnut ripustettiin uudelleen. Suom. muist.]

Vuonna 1891 tuotiin Pähkinälinnaan Sofia Günsburg Pietarista ja pantiin vanhan vankilan 1:seen numeroon. Viikon kuluttua leikkasi hän saksilla kurkkunsa. Tähän toivottomaan tekoon oli luultavasti syynä se, että hänen koppinsa oli aivan yksinäinen, ja kun hän varmaan pelkäsi näin tulevan vastakin aina ja kaiken ikää olemaan, piti hän kuoleman parempana.

Tiedot näistä tapahtumista saimme osaksi uusilta vangeilta, osaksi omien havaintojemme avulla. Uusien vankien tuloa koetettiin meiltä aina huolellisesti salata, mutta tavalla tai toisella saimme siitä tiedon. Merkinä uusien tulokkaiden saapumisesta tavallisesti oli töiden lopettaminen työverstaisissa vanhassa vankilassa; usein myöskin ruoan jakamisen myöhästymisen sekä santarmien kiireinen hääräminen niinkään ennusti uusien vankien saapumista. Tällöin tavallisesti aukaisimme ikkunaluukun ja kuuntelimme kahleitten kalinaa, joka alkoi jo puolivälissä vankilan pihaa kuulua. Päästäksemme ikkunasta näkemään tulokkaita täytyi usein miltei hengen kaupalla kiivetä ikkunalle; usein tehtiin tällöin hurstista ja pyyhliniinasta portaat, kiinnitettiin ne ikkunan säppiin ja koetettiin varovasti pysytellä ikkunassa. Santarmit taas olivat tällöin tavallista valppaampia ja tavattuaan jonkun ikkunasta,

vetivät armotta alas.

Tuntuu ehkä kummalliselta tuommainen kiihko nähdä uusia vankeja, mutta tulee muistaa, ettei vangeista yksikään osannut uskoa milloinkaan täältä pois pääsevänsä, ja kumminkin on ihmissieluun kätkeytyä niin suuri vapauden kaipuu, että sen puutteessa mitä intoisammin haluaa edes kuulla kerrottavan vapaudessa elävistä ihmisistä, ja uudet tulokkaat aina jotain uutta vapaasta elämästä kertoa tiesivät. Usein saa tuntea henkistä nälkää, sielu kaipaa jotain hengen ravintoa, se ikävöi ja kaihoaa, ja, saamatta tyydytystä, turtuu, silloin tuntee vaistomaista pelkoa, kuolettava yksinäisyys ahdistaa rintaa ja ellei noita tunteita tavalla tai toisella saa karkoitetuksi, seuraa hengen tylsyminen ja mielipuolisuus. Kukin pitkällistä yksinäistä vankeutta kokenut varmaankin on tällaista saanut kokea. Aurinko, taivas, ihmiset, äänet — kaikki näyttävät toisenlaisilta, kummallisilta, vierailta, käsittämättömiltä, vihamielisiltä. Eipä edes uni tuonut tähän muutosta; vankilasta pois pakeneminen, mitä mahdottomimmat karkaamiset uni loihti, jotka aina päättyivät niin, että taas joutui kiinni ja vankilan muurien sisälle; ei edes yli kymmenen vuotinenkaan vankilassa olo tämmöisiä unia lopettanut... Niin, usein, hyvin usein joutuu tuollaiseen mielentilaan ja silloin tunnet salaista toivoa, että tuotaisiin uusia vankeja, jotka edes jonkinlaista vaihtelua tähän haudankaltaiseen yksitoikkoisuuteen toisivat. Se on siitäkin syystä luonnollisempaa, kun, huolimatta paljonkin entisestä paremmaksi muuttuneista olosuhteista, yhä tunnet tarkoituksettoman elämän hirmuisen ikeen rasitusta.

Nyt kun olen jo kaukana Pähkinälinnasta, muistelen sinne jääneitä tovereitani, kuvailen heitä haudasta nousseiksi haamuolennoiksi. Kaikelle on siellä tarkkaan määrätty aikansa, sisällinen elämä on niin köyhä, tänään on samaa kuin eilen ja huomenna samaa kuin tänään. Kuinka useasti aamulla herätessä tulikaan ajatus: "jospa edes jotain uutta, vaikkapa se huonompakin olisi, kunhan vaan uutta". Mutta turhaan! Taaskin sama polku astuttavana, jota jo 12-13 vuotta sai astua, samat santarit kahden puolen, jotka eivät salli askeltakaan syrjään ottaa. Vankilan muurien ulkopuolelle ei kukaan milloinkaan pääse, ja toisinaan olisi suostunut puolen elämästään antamaan jos olisi päässyt torniin nousemaan ja sieltä kauvas vapautteen silmäilemään...

Ja sittenkin — päivä kului kutakuinkin siedettävästi, sillä työ ja lukeminen pahimman kaihon karkotti. Mutta ilta! Mimmoisia tunteiden räkkäyksiä silloin tuli kestää! Ainoastaan lujaluonteisemmat saattavat moista elämää kestää...

Edellä mainitsin, että olimme saaneet muutamia helpoituksia, mutta kun noille "helpoituksille" ei ollut virallista vahvistusta, ei niiden pysyväisyydestä ollut varmoja takeita, sillä yksinäinen vankeus oli vieläkin käytännössä ja vankilan viranomaiset saattoivat milloin tahansa palata vanhaan järjestelmään.

Ja nuo helpoituksetkin ennenpitkää muuttuivat rasittaviksi syystä, kun aina oli sääntöjä mitä tarkimmin noudatettava. Niinpä, esim., toisten vankien tapaaminen tapahtui aina määrättyllä hetkellä ja määrättyssä paikassa; tuli siis mennä toista tapaamaan silloin, kun ehkä mieluummin olisi ollut yksin ja kun taas mielellään olisi toveriansa nähnyt ja puhutellut, tuli olla yksin. Eikä edes kolmen sallittu yhtäaikaan toisiaan tavata, vaikka kaikin keinoin koetimme sitä saada. Vain "klubissamme" saimme samalla aikaa olla kaikki, kaksi aina kussakin karsinassa. Sairaat eivät voineet tällöinkään seurata päästä, sillä kävelymme tapahtui avonaisen taivaan alla, sateessa ja kylmässä useinkin tuntimäärin seistä värjötettiin. Pyysimme lupaa edes työhuoneittemme oviin saada luukut, kun, muka, samaa työtä useamman tehdessä usein toisten neuvoa ja apua tarvitsee. Jotenkin vastenmielisesti suostui vankilan päällikkö siihen.

Vuonna 1895 alettiin päästää meitä myöskin isoon pihaan sekä kasvilämpöihin, kaksi kerrallaan. Vanhassa vankilassa olevan keittiön ikkuna oli tähän pihaan. Kahtena viimeisenä vuotena sallittiin meidän pyhäpäivinä valmistaa keittiössä itsellemme teetä. Tänne ikkunan alle muodostui meidän pieni "klubimme", jossa joimme teetä ja juttelimme keskenämme pari kolme tuntia kerrallaan. Työhuoneiden luukuista niinkään luimme toisillemme. Viranomaiset eivät katselleet tätä suojein silmin, ja kun sanoistaan emme välittäneet, käskivät he vartijoiden meitä estää vaikkapa väkijoukonkin uhalla. Moiset kiellot eivät miellyttäneet meitä, sillä emmehän olleet järjettömiä petoja, joilta aina tuli äkkiyllätyksiä odottaa, ja miksikä meitä tuli näin ahdistella? Olihan lukkoja ja salpoja tarpeeksi: 1) kunkin kopin ovesa oli lukko, 2) vankilan ovesa oli lukko, 3) muurin portissa oli lukko ja 4) linnan ulkomuurin portissa oli lukko. Vartijat kävelivät öillä ja päivillä vankilan muureilla ja muurien vieressä; vartijoita oli laumottain vankilan sisällä, käytävissä aseellisia sotilaita, kasarmi täynnä sotamiehiä, ja tämä kaikki yksinäisellä saarella, jonka rantaan ei yhdenkään syrjäisen ollut lupa venettään laskea, sitä vähemmän maalle astua.

Näytti siltä, ikäänkuin meidät näinä parempina aikomamme olisi kokonaan unohdettu, sillä vankilan tarkastuksia pidettiin hyvin harvoin. Mutta Nikolai toisen hallitukseen astuttua tuntui, että yllämme häälly jokin myrskypilvi. Saimme taaskin enemmän huomiota osaksemme ja näytti, että meidät tahdottiin jälleen asettaa entisten kovien järjestyssääntöjen alaisiksi. Huomattiin meillä olevan liian suuria vapauksia ja että olimme päässeet oman asemamme määrääjiksi. Ettei tämä ollut puoleltamme

turhaa pelkoa, sen osotti saapunut tarkastaja, jokin santarmiöversti, joka teki kopeissamme niin perinpohjaisen tarkastuksen, että poissaollessamme vuoteemme altakin tarkasteli ja nuuski. Poliisidepartementissa oli kerrottu, että me saimme tehdä mitä ikinä halusimme, miltei jo pommeja, ja että olimme yhteydessä vapaanaolevien vallankumouksellisten kanssa.

Tarkastaja käyttäytyi hyvin jäykkänä, ei vastannut tervehdyksiimme eikä poistuessaan sanaakaan virkkanut. Seuraus tarkastuksesta oli se, ettemme enää saaneet kaikkia pyytämiämme kirjoja, luukut koppien ikkunoista ja työhuoneiden ovista suljettiin ja "klubimme" kiellettiin. Mutta tähän emme saattaneet tyytyä. Huomattuaan ikkunanluukut suljetuiksi kieltäytyivät useimmat vangit menemästä koppeihinsa ja vaativat äänekkäästi, että luukut avattaisiin. Vankilan äsken nimitetty päällikkö Dubrovin, joka oli kehaissut kadettikoulussa kesyttäneensä vallattomat junkkarit, hätääntyi ja käski luukut avata jälleen, kun ne, muka, epähuomiossa tulivat suletuksi. Pontevasti taisteltiin myöskin muita yrityksiä vastaan palata entiseen ankaraan järjestelmään, josta ei enää tahdottu kuullakaan. Erään kerran yltyi hälinä niin kovaksi, että vartijain tuli kutsua avukseen aseellisia sotamiehiä, ensi kerran minun kaksitoistavuotisena vankeusajallani. Sotamiehiä ei kumminkaan tuotu vankilan sisään, koska pelättiin tulevan vakavamman yhteentörmäyksen. Nytkin oli kiihtymys noussut jo siihen määrään, että eräs vanki kohotti kirveen, jos ken vartijoista "vielä yhden loukkaavan sanan lausuu".

Yhteentörmäyksiä viranomaisten kanssa sattui yhä tiheämmin, mutta ketään vangeista ei rangaistu, koska, muka, kaikki vangit ovat "mielisairaita". Kävelyämme pihalla ei yritettykään rajoittaa, vaikka kautta rantain huomautettiin, että ristikkoaidat ehkä tukitaan, jos emme muutu hiljaisemmiksi. "Voisittehan vaikka näön vuoksi näyttää taipuvanne", sanottiin meille. Ei sallittu enää käytävässä tavata useampaa kuin yhtä toveria, keittiön ikkunan alla oleva "klubimme" lakkautettiin kokonaan. Lopulta saimme sen käsityksen, että viranomaiset tahallaan rettelöitä hakivat, sillä kaikki nuo rajoitukset alkoivat kohta keisarin kruunauksen jälkeen, joten oli syytä epäillä, että hallitus tahtoi saada jotain tekosyytä päästäkseen manifestia soveltamasta meihin.

Kuolevaisuus vankien keskuudessa oli nyt vähentynyt, mutta sen sijaan lisääntyi hermosairasten ja mielisairasten luku. Pohitonov tuli mielenvikaan. Hän oli entinen upseeri, syytettynä vuonna 1884 muodostuneeseen sotilasjärjestöön. Kymmenen vuotta oli hän jo ollut Pähkinälinnassa, ja oli toverien kesken hyvin suosittu. Äkkiä alkoi hän pienimmistäkin syistä haastaa riitaa, varsinkin valtiolliset ja yhteiskunnalliset kysymykset saivat hänet kiihkoisaksi, hän suunnitteli hyvin kummallista kommunistia yhteiskuntaa, j.n.e. Innolla ryhtyi hän kaikenmoisiin suunnitteluihin ja oli varma niiden onnistumisesta, piti esitelmää tupakin parannuksesta, jotta saataisiin parempaa tupakkaa vankien oman viljelemän sijaan, istutteli kukkia hyvin oudolla tavalla ja suunnitteli kummallisten koneiden rakennuksia. Hän vakuutti tuumiensa oivallisuutta, vaikeivat ne oikeastaan mihinkään kelvanneet. Kellään, tietysti, ei ollut epäilystä hänen mielentilastaan. Kaiket yöt ja päivät hän kirjoitteli mitenkä ihmiskunta saatetaan tehdä onnelliseksi. Lopuksi muuttui hän raivohulluksi, kävi käsiksi santarmeihin ja lopuksi tovereihinsakin, yrittäpä useamman kerran itsemurhaakin. Santarmit ja lääkäri koettivat tehdä hänelle mieliksi, koettaen mahdollisuuden mukaan täyttää sairaan vaatimukset ja yhdessä meidän kanssa hoitivat häntä raivokohtausten aikana. Itsemurhaa yrittäissään painoi hän rautavuoteen jalan kurkkuunsa ja oli miltei katkaista niskanikamansa. Lääkäri haki luvan muuttaa hänet vankilasta jonnekin sairaalaan ja kuuden kuukauden kuluttua vietiinkin hänet Nikolajevin sotilassairaalaan Pietariin. Sen jälkeen emme hänestä enää kuulleet. Tähän aikaan muuttui Shjedrin idiotiksi. Kuuden vuoden kuluessa ei hän ollut kertaakaan lähtenyt ulos kopistaan, mutta nyt viime aikoina ilmaantui hän kävelylle. Hän oli laittanut kannukset jalkaansa, koristellut itsensä kyyhkysen sulilla, käyttäytyi toisia kohtaan hyvin ylhäisäisesti, pahalla päällä ollessaan haukkui santarmeja ja soimasi tovereitansa siitä, etteivät olleet kylliksi vallankumouksellisia.

Ani harvoin myöskin Konoshevitsh läksi kopistaan. Toimissaan seurasi hän tarkkaan omaa laatimaansa päiväjärjestystä; Pohitonovin tavoin hänkin kirjoitteli siitä, mitenkä koko ihmiskunnan onnelliseksi tekisi, toisinaan lauloi, vihelteli tai tanssi. Näin hän oli viettänyt melkein kaksi vuotta. Villi ulvontansa ja vihellyksensä kuului melkein lakkaamatta päivin ja öin, suomatta kellekään meistä rauhaa. Kärsimme kumminkin emmekä asiasta ilmoittaneet niin kauvan kuin Pohitonov oli vielä vankilassa. Pelkäsimme, että Konoshevitsh sulettaisiin vanhaan vankilaan, jossa vartijat häntä pahoin kohtelisivat, he kun olisivat saaneet vartijavuoroja lisää. Pohitonovin pois vietyä päätimme vaatia, ettei mielipuolta pidettäisi yhdessä terveiden kanssa, mutta päätimme mitä pontevammin puoltaa, ettei Konoshevitshia vanhaan vankilaan vietäisi. Kesällä vuonna 1896 kävi vankilaamme tarkastamassa sisäministeri Goremykin ja sai kuulla Konoshevitshin huudot ja hourimiset. Ilmoitimme hänelle asiasta. Ministeri näytti hyvin tyytymättömältä jo heti alussa kun mainitsimme mielivikaisista; kun emme huolineet hänen keskeyttämisestään vaan sanoimme sanottavamme loppuun, vastasi hän jyrkällä äänellä: "minä tiedän jo sen". Kahden kuukauden kuluttua vietiin Shjedrin ja Konoshevitsh Kasaniin. Edellinen oli ollut sairaana Pähkinälinnassa yksitoista vuotta, jälkimmäinen kahdeksan.

Syyskuussa vuonna 1896 päättyivät vesitautisen Jurkovskin päivät. Hän oli sairastanut jo useampia vuosia, mutta kun ei tahtonut sairaudestaan mitään puhua, pitivät vartijat ja lääkäri hänen

ärtyisyyttä ilkeän luonteen merkinä ja yhä ja taas merkitsevät hänet rangaistuskirjaan; suoranaisia rangaistuksia eivät kumminkaan hänelle määränneet. Saimme kumminkin vihdoin viimeinkin lääkärin tutkimaan hänen terveyttänsä ja lääkäri huomasi hänen olevan vesitautissa. Näytti siltä kuin viranomaisille olisi tästä tullut tunnon soimauksia, sillä kaikin tavoin koetettiin nyt sairaan asemaa parantaa, ja kun se ei käynyt Pähkinälinnassa päinsä, pyydettiin lupaa saada siirtää sairas johonkin Pietarin sairaalaan, jossa hän saattaisi tavata kahdeksankymmenen vuoden vanhan äitinsä, joka jo useita vuosia oli pyytänyt lupaa nähdä poikaansa ja kun sitä hänelle ei sallittu, lähetti hän vuonna 1896 epätoivoisen kirjeen, jossa lähetti pojalleen viimeisen siunauksensa. Kirjeen mukana seurasi äidin lähettämä risti ja rukouskirja, josta hän oli poikansa edestä tämän kuusitoistavuotisen vankeuden aikana lakkaamatta rukouksia lkenut; nyt ilmoitti äiti, ettei hän enää jaksa Pietariin matkustaa, joskin hänen sallittaisiinkin poikaansa tavata...

Jurkovskin hartain halu oli saada kuolla jossain muualla, mutta ei vaan vihatussa komerossa, ja kuitenkin täytyi hänen kopissaan kuolla. Hän otti vastaan kuoleman urhoollisella mielellä. Yöllä kysyttiin, josko hän tahtois pappia puhutella, mutta hän kieltäytyi siitä, sen sijaan pyysi hän vankilan päälliköltä lupaa saada sanoa jäähyväiset naisvangeille; hänen pyyntöönsä suostuttiin ja täydessä tietoisuudessa sanoi hän jäähyväisensä. Parin tunnin kuluttua hän kuoli. Toverinsa tekivät hänen maallisille jäännöksillensä viimeisen palveluksen. Ruumis lepäsi koppiin lukittuna pari tuntia, mutta vankien pyynnöstä ei sitten kopin ovea enää lukittu. Kirstun tuotua sanoivat toverit hänelle viimeiset jäähyväiset ja asettivat hänen rintansa päälle äidin lähettämän ristin ja rukouskirjan. Kello kuusi seuraavana aamuna narisivat vankilan portit ja ruumiin luona valvoneet toverit ilmoittivat kaikille vangeille, että ruumista tullaan noutamaan. Neljä sotamiestä kantoi mäntyistä kirstua ja upseerin edellä kulkiessa kulki tämä hautajaissaatto linnan muurien portista ulos. Tämä oli ainoa sairas, jota toverien sallittiin vaalia; muut olivat kaikki saaneet avuttomina sairastaa ja kuolla.

Jurkovski olisi ehkä ollut yksi niitä harvoja, johon Pähkinälinnassa olisi armahdusmanifesti sovellettu, sillä hän oli jo kärsinyt hänelle tuomitun viisitoistavuotisen rangaistuksen ja nyt sai istua syystä, kun oli Karysta yrittänyt karata. Muuten ei meistä yksikään toivonut, että armahdusmanifestia meihin sovellettaisiin. Olimme vakuutettuja siitä, että Pähkinälinnan vankila oli ulkopuolella kaikkia vankilansääntöjä; sitä paitsi oli koko viime vuoden ajan ollut meillä alituista taistelua uusien rajoitusten estämiseksi. Mutta seitsemän kuukauden kuluttua kruunauksen jälkeen, työskennellessämme työhuoneessa, sai äkkiä kymmenen vankia käskyn saapua linnan päällikön luo. Tätä ei ollut vielä kertaakaan tapahtunut. Jällelle jääneet olivat hyvin suuressa jännityksessä ja aavistettiin jotain huonoa jos ei juuri kaikille, niin ainakin kutsutuille. Jännitystä kesti puolentoista tuntia. Kutsutut kertoivat palattuaan, että linnan päällikkö luki heille sisäministeriltä saapuneen kirjelmän, jossa sanottiin, että sisäministeri neuvoteltuaan oikeusministerin kanssa, näki mahdolliseksi, ottaen huomioon sen ja sen vangin hyvän käytöksen, esittää keisarille ehdotuksen pakkotyövankeuden lyhennettäväksi yhdellä kolmanneksella, ja niille, jotka jo olivat kaksi kolmannesta rangaistusajastaan kärsineet, loppuajan muutettavaksi pakkosiirtolaisuudeksi, — "minkä majesteetti armossa myönsi".

Kahdestakymmenestäyhdestä vangista sai vain kuusi tuntuvia huojennuksia: kolmelle muutettiin määräämätön aika kahdeksikymmeneksi vuodeksi, kolmen vankeusaikaa lyhennettiin kuudella vuodella. Viisi meistä, nim. Shebalin, Martynov, Surovtsev, Janovitsh ja minut lähetettiin pakkosiirtolaisina Siperiaan, neljä edellistä Jakutsein alueelle ja minut Sahalinille.

Muuttomme tuli tapahtua kahden viikon kuluttua ja tällä aikaa olimme usein viranomaisten puheilla. Kuulimme sanottavan, että Pähkinälinnan vankila muutettaisiin tavalliseksi vankilaksi. En osaa sanoa, miten sen asianlaita nyt on. Sen vain saatan sanoa, että joskin sinne jääneiltä rangaistusajaa lyhennettiin, niin vaaditaan sittenkin ankaraa tahdon ponnistusta, jotta saattaisi semmoista elämää kestää, mutta jos olot huonontuvat, niin ei yksikään heistä kestä paria kolmea vuottakaan...

Muistellessa Pähkinälinnassa oloani minä suuresti kummeksin, että vielä saatan puhua, kirjoittaa, lukea, työskennellä, laulaa, nauraa... Joskus tuntuu, etten se olisikaan minä joka tuota voin tehdä.

Kaukaa kangastaa minulle linnassa eläminen — tuo puoliksi kuolleitten valtakuntaan kuuluvien ihmisten eläminen... Joskus kuulee puhuttavan, että vankilassakin elämiseen saattaa tottua ja totuttua ei haluaisi siitä luopuakaan. Sitä en minä saata mitenkään todeksi uskoa. Kenties hyvin alhaisella kehityskannalla oleville saattaa siltä tuntua, kenties mielisairaille, vaan ei henkisesti kehittyneille. Shjedrin, esim., joka ei kuuteen vuoteen kopistaan poistunut, huusi ja pani vastaan kun tahdottiin aukaista hänen koppinsa ikkunanluukku — hän ei voinut sietää raitista ilmaa. Mutta pianpa hän tunsikin mielihyvää päästessään ulos kopistaan ja saadessaan nauttia auringon valoa ja kesäistä lämmintä...

Kehittyneen ihmisen sielua on vaikeata sulkea ja saada siihen tyytymään, ja vaikka hän koettelisikin lohduttaa itseään sillä ajatuksella, että aatteen tähden kärsiminen on hyödyllistä, kaipaa hänen sisäinen olentonsa elämää ja kehitystä, sillä se, joka ei mene eteenpäin, se menee taaksepäin. Vankilassa ollessa saattaa vain jotain tyydytystä tietoisuudesta, että taistelet ihmisarvon puolesta, jota joka hetki

koetetaan riistää. Mutta tämäkään ei riitä moniksi pitkiksi vuosiksi, sillä kehittyneen ihmisen elämä vaatii elävää toimintaelämää, sen puutteessa on jällellä vain — kuolema.

End of Project Gutenberg's Kolmetoista vuotta Pähkinälinnassa, by Anonymous

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOLMETOISTA VUOTTA PÄHKINÄLINNASSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations

concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116,

(801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.